

Voorwoord

Harvey en Peter: Bedankt!

Voor jullie ligt de laatste Mourik onder redactie van Harvey van Diek en Peter Hoppenbrouwers. Harvey is sinds 2000 betrokken bij de redactie van de Mourik en Peter was redactielid van 1997 tot en met 2004 en kwam in 2011 weer voor twee jaar op herhaling. Geweldig, zoveel inzet voor de VWG. Namens alle leden van de VWG onze dank en waardering. Missen zullen we jullie overigens niet, want naast de Mourik duiken jullie voortdurend wel ergens op om je ervaringen te delen in de vorm van mooie presentaties over vogelreizen, libellen of het geven van een vogelcursus. We zijn een Vogel**werk**groep, en dat maken jullie helemaal waar. Jullie zijn in die zin een constante factor.

De koning is dood, leve de koning. Wij boffen. We hebben een nieuwe bemanning voor de redactie. Chris van der Heijden en Vincent Sanders zijn bereid gevonden om met ingang van het eerste nummer 2013 de kar te trekken. Twee relatief nieuwe leden met elk een verschillende achtergrond en drive om de Mourik op eigen wijze voort te zetten. De manier waarop zij dit gaan doen zullen zij jullie ongetwijfeld zelf vertellen. Ook voor jullie dank en waardering dat je deze uitdaging wilt aangaan. We wachten in spanning de eerste Mourik af.

Nu vergeet ik wel iemand. Hij timmert misschien wat minder aan de weg, maar zet in de vorm van eindredactie de puntjes op de i, zodat we met z'n allen ook goed Nederlands te lezen krijgen. Hans Wegman doet dit al jaren en blijft dit doen: Hans, ook jij bedankt!

Het jaar loopt ten einde. Nog geen tijd voor jaaroverzichten, maar ik wil in dit voorwoord toch zeker niet onvermeld laten dat we dit jaar twee initiatieven beloofd hebben met een bijdrage uit de projectenpot. Wilfried de Jong die zich heeft ingezet voor de huiszwaluw. Wilfried heeft een aantal bewoners uit Lent een blijk van waardering gegeven voor hun gastvrijheid voor de huiszwaluwen. Ook zijn de kosten voor enkele kleine voorzieningen voorgoed. Verder heeft Bram Ubels en de tellersgroep een bijdrage ontvangen voor het drie maanden durende project Nachttrek in de Ooyse Graaf. Leuk Bram, dat je ons de kans hebt gegeven in het veld mee te genieten. Een verslag van Bram komt nog in de Mourik.

Het zijn maar een paar krenten. Er is meer, veel meer. Denk aan de voortgang van de Avifauna, de excursies, de vogelcursus, etc. Een Vogel**werk**groep waar veel mooie initiatieven worden genomen en gedeeld.

Allemaal een mooi vogeljaar 2013 toegewenst.

*Arie van Dijk,
namens het Bestuur,
14 november 2012*

**Sluitingsdatum kopij
volgende Mourik:**

10 feb. 2013

Nieuwe Leden:

Alex de Meijer uit Nijmegen Wolfskuil

Janneke Sindram uit Heumen

Vincent Sanders uit Millingen

Anne van den Berg uit Nijmegen Brakkenstein

Ria Vogels uit Nijmegen Wolfskuil

Broedvogels in de Gelderse Poort 2010 en 2011

Frank Majoor (frank.majoor@sovon.nl) & Jan van Diermen

Inleiding

In de Gelderse Poort worden sinds 1990 jaarlijks de broedvogels geteld. Zo is ondertussen een aaneengesloten reeks van ruim 20 jaar ontstaan! Dit artikel is geschreven als update van het rapport 'Broedvogels in de Gelderse Poort 2007' en het artikel 'Broedvogels in de Gelderse Poort 2008 en 2009'. Ter vergelijking is dezelfde indeling van de soortgroepen aangehouden. Per soortgroep zal van een selectie van soorten de resultaten van de inventarisatie van de jaren 2010 en 2011 van het Nederlandse deel van de Gelderse Poort worden beschreven. Het gebied wordt hierbij opgedeeld in drie deelgebieden 1) Ooijpolder, 2) uiterwaarden langs de Waal ten noorden van de Ooijpolder (kortweg Waal noord) en 3) Rijnstrangen inclusief omliggende polders van de oude winterdijk tot en met de uiterwaarden van Lobith tot Pannerden. Het gebied omvat drie landschapstypen met een vergelijkbaar oppervlak: Rijnstrangen (Rijnwaarden) 3536 ha, Ooijpolder 3614 ha en uiterwaarden 3139 ha. In dit verslag komen achtereenvolgens de soortgroepen Watervogels, Moerasvogels, Pioniervogels, Weidevogels, Struweelvogels, Bosvogels en Cultuurvogels aan bod. Per soortgroep worden enkele kenmerkende soorten besproken.

Werkwijze

Het gebied is opgedeeld in 32 telgebieden. Deze telgebieden zijn veelal opgedeeld in verschillende Broedvogel Monitoring Project–Bijzondere soorten (BMP-B) plots. Deze verdeling is gebaseerd op biotoop (uiterwaarden, moeras, dorp of overig agrarisch cultuurlandschap) om de BMP trends beter vergelijkbaar te maken.

De meeste telgebieden worden geïnventariseerd door vrijwilligers. In totaal werken maar liefst 65 vrijwilligers mee aan deze inventarisatie. Drie plots worden jaarlijks geïnventariseerd door de Provincie Gelderland in het kader van het Meetnet Weidevogels. Deze inventarisatie is een samenwerkingsproject tussen de Vogelwerkgroepen van Arnhem en Nijmegen. De coördinatie wordt uitgevoerd door SOVON en gefinancierd door de Provincie Gelderland, Staatsbosbeheer regio Oost, Waterschap Rijn en IJssel, Stichting Twickel en Stichting Ark.

Weer en waterstand

Het weer en het rivierpeil zijn van grote invloed op de broedvogelstand. Het rivierpeil heeft zowel direct effect door het vollopen van de uiterwaarden als indirect door kwel via zandbanen naar binnendijs gebied (zoals de Groenlanden en Ooijse Graaf in de Ooijpolder) of door een aan het rivierpeil gekoppeld peilregime (Rijnstrangen). De invloed van hoogwaters is duidelijk terug te zien in het voorkomen van enkele soorten moeras- en weidevogels. Indien de uiterwaarden gedurende het broedseizoen overstroomd gaan vele legsels verloren, maar ontstaat er tegelijkertijd geschikt habitat voor schaarse soorten als Zomertaling en Porseleinhoen.

Qua weer zijn vooral de strenge winters bepalend voor de stand van met name enkele soorten standvogels. De afgelopen drie winters was er een periode met strenge vorst. Dit heeft duidelijk

negatief effect gehad op enkele winter gevoelige soorten zoals de IJsvogel en Groene Specht. De stand van de Roerdomp heeft er gelukkig niet echt onder te lijden gehad.

Dankwoord

Zonder de inspanning van vele vrijwilligers is dit project niet mogelijk. De volgende personen hebben in 2010 en/of 2011 een bijdrage geleverd: Gerard van Aalst, Bram Aarts, Jan van Alst, Jettie van Assendelft, Bas van Balen, Bart Beekers, Vincent de Boer, Jaap Brinkman, Ben Brouwer, Bert de Bruin, Athol Burrill, Harvey van Diek, Jan van Diermen, Erik van Dijk, Louis Dolmans, Max van Dongen, Jac. Van Duinen, Peter Eekelder, Erik Ernens, Ruud Foppen, Sjak Gielen, Marc de Haan, Maarten Hageman, Ward Hagemeijer, Caspar Hallmann, Jan Haverkamp, Peter Hoppenbrouwers, Menno Hornman, Herman Jansen, Jan Jacobs, Olaf Klaassen, Siem Klaver, Jeroen Kok, Alice Kuijf, Gijs Kurstjens, Nico Leenders, Guus Leufkens, Frank Majoor, Andre Nagelhout, Dick Nadorp, Jos van Oostveen, Nico van der Poel, Hans Quaden, Wim-Paul van der Ploeg, Ruud Reddingus, Frank Saris, Frans Schepers, Alex Schotman, Twan Teunissen, Tjeerd Tol, Chris van Turnhout, Bram Ubels, Cor de Vaan, Jeroen Veeken, Peter Verbeek, Petra Verburg, Roy Verhoef, Rob Vogel, Jan-Willem Vergeer, Daan Vreugdenhil, Ineke Wesseling, Erik van Winden, Edwin Witter, Hans-Jurgen Wernicke en Dirk Zoetebier.

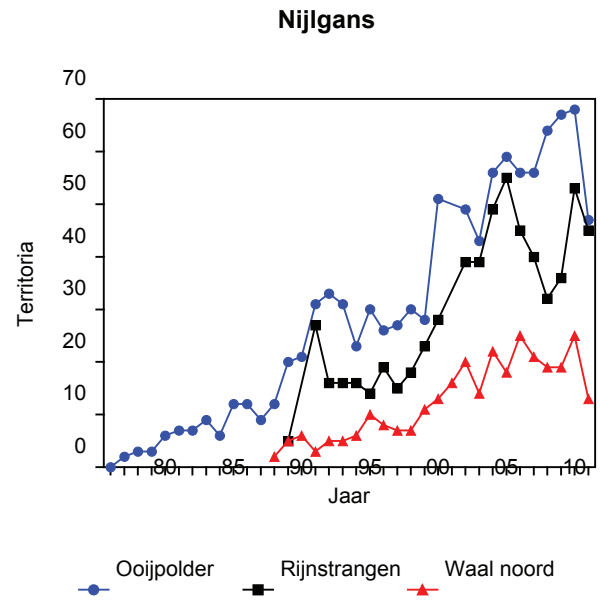
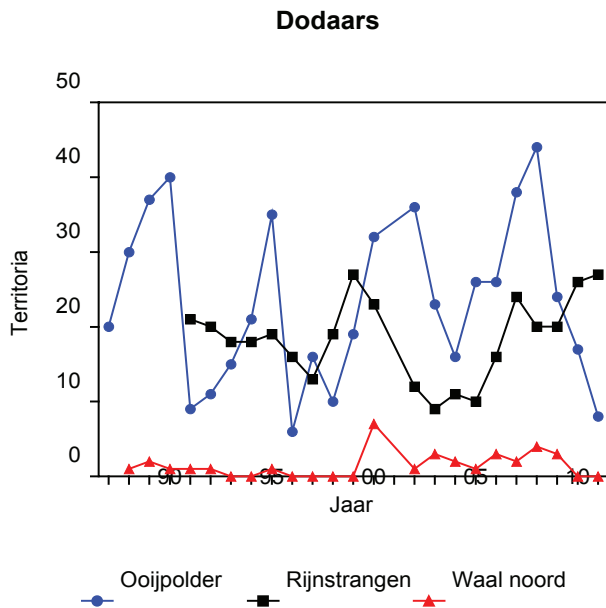
Watervogels

Tot de watervogels worden 36 soorten gerekend, waarvan er twee ook als weidevogel (Slobeend, Zomertaling) en één als pionier (Bergeend) beschouwd kunnen worden. Exoten zijn goed vertegenwoordigd in deze groep, met soorten als Grote Canadese Gans, Nijlgans, Casarca, Brandgans en Kolgans. Qua aantallen zijn de watervogels goed vertegenwoordigd in de Gelderse Poort en het onderzoeksgebied herbergt belangrijke regionale populaties van bijvoorbeeld Dodaars, Aalscholver, Slobeend en Zomertaling. Daarnaast herbergt de Gelderse Poort een aanzienlijk deel van de Nederlandse populatie Zwarte Sterns.

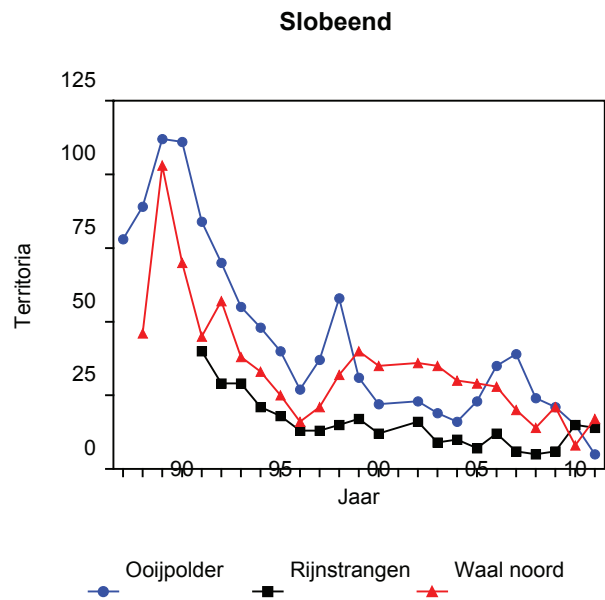
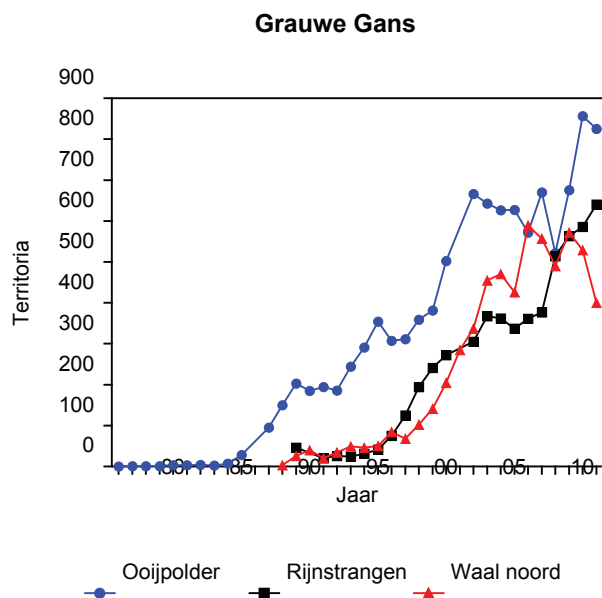
In het algemeen is de trend in deze groep stabiel tot (sterk) toenemend. Vooral Grote Canadese Gans, Grauwe Gans en Krakeend nemen recent sterk in aantal toe.

Fluctuaties in aantallen en verspreiding hangen in grote lijnen af van het waterpeil. Kerngebieden zijn vooral de wat ondiepere plassen en strangen als de Oude Waal Ooijpolder, Millingerwaard en Rijnstrangen. Grote open zandwinplassen (zoals de Bijland en in mindere mate de Bisonbaai en Kaliwaal) worden opvallend genoeg gemedan door deze groep.

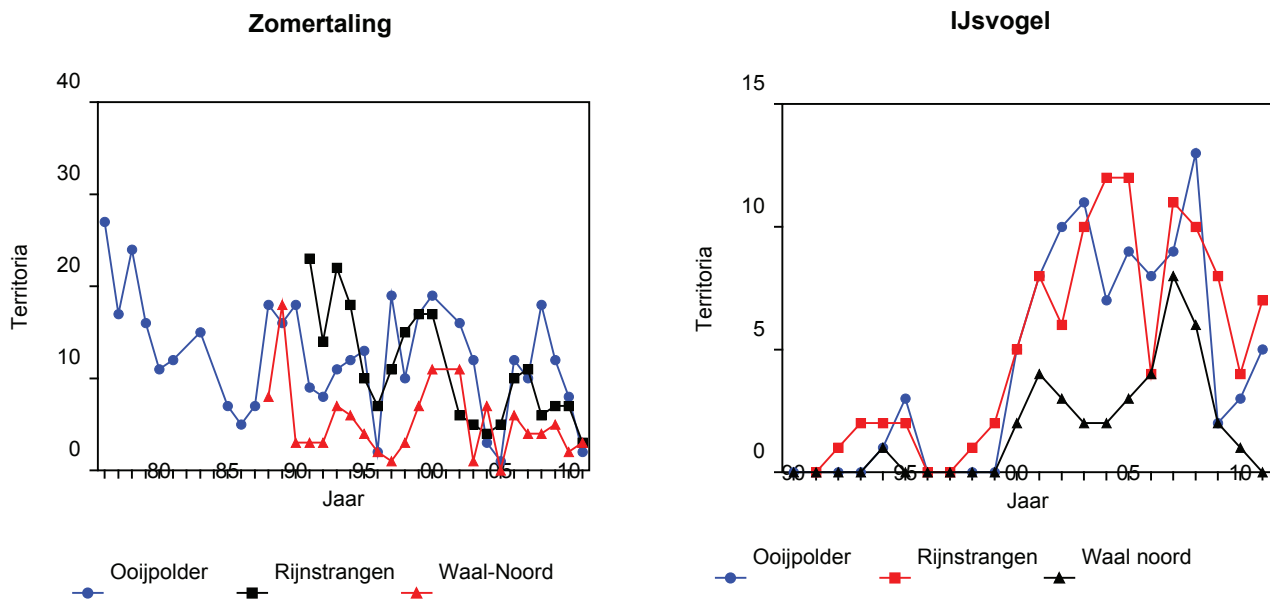
Opmerkelijk is de fluctuatie van de stand van de Dodaars. Na een recordjaar van 44 paar in de Ooijpolder in 2008 volgt een gestage afname tot slechts acht territoria in 2011. Het aantal Dodaarzen fluctueert met de waterstand (met name in Oude Waal en Groenlanden). Opmerkelijk is het verschil tussen de reeks van de Ooijpolder en de Rijnstrangen. De verhoging van het zomerpeil in de Rijnstrangen lijkt een positieve invloed te hebben op de Dodaars.

De ganzenpopulatie neemt gestaag toe. Al is de trend per deelgebied nogal verschillend. Het aantal Nijlganzen blijft gestaag doorgroeien, gevolgd door een dip in 2011. Ook de populatie van de Grauwe Gans groeit gestaag door. Alleen in 2011 worden er in de Waal noord aanzienlijk minder geteld. Mogelijk veroorzaakt door vestiging van de Vos in dit gebied.

Ook met de meeste eenden zitten in de lift. Met uitzondering van de Zomertaling en de Slobeend. De Zomertaling is gekelderd tot slechts 8 paar in 2011. Het recordjaar voor deze soort was 47 in het jaar 2000. De Slobeend is van 169 territoria in 1992 (daarvoor was de stand overigens nog hoger) gedaald tot 23 in 2011.

De IJsvogel piekte met 29 territoria in 2008, maar kreeg zoals verwacht een flinke tik door de reeks koude winters. Landelijk is de populatie gehalveerd, in de Gelderse Poort verschilt de ontwikkeling sterk per deelgebied. In 2010 werd met 8 territoria het laagste aantal sinds 1999 bereikt.

Moerasvogels

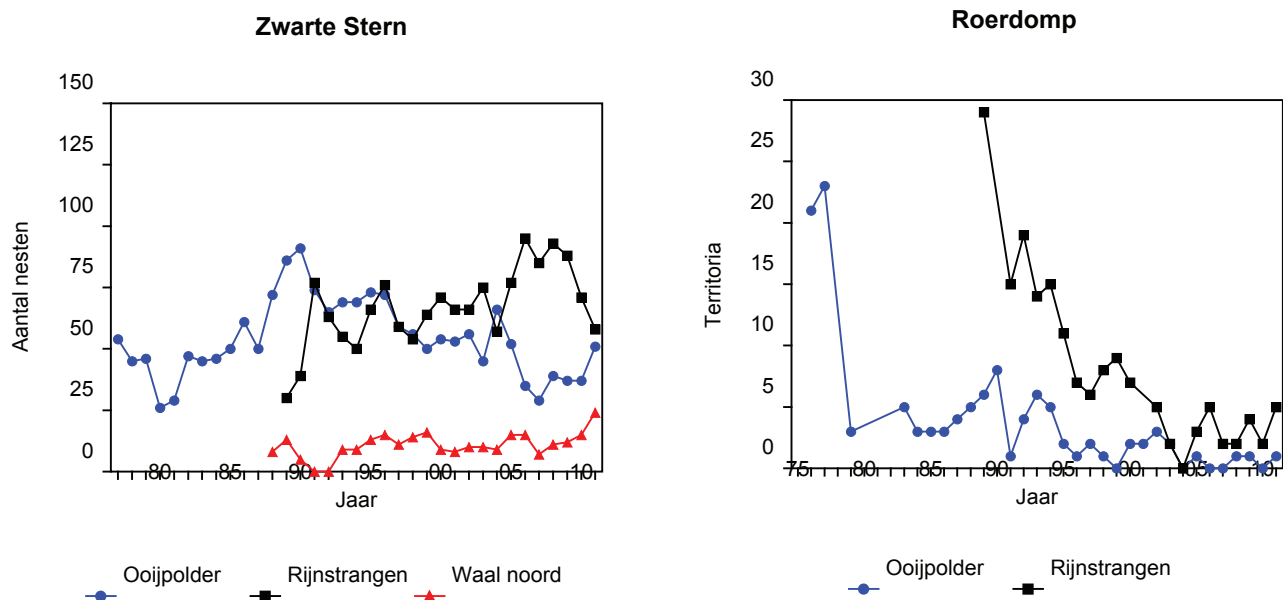
De moerasvogels laten de afgelopen decennia een afname zien. Voortschrijdende successie en verdroging hebben er voor gezorgd dat het voorkomen van kritische moerasvogels, zoals Roerdomp, Woudaap, Snor en Grote Karekiet, sinds de eeuwwisseling vrijwel beperkt is tot de Zuidstrang en het Vogelreservaat westelijk van het Bergse Hoofd. Soorten van drogere rietvegetaties en ruigtes zijn wijder verspreid. De Oude Waal (Ooijpolder), Groenlanden en Ooijse Graaf hebben de potentie om kritische moerasvogels te laten terugkeren. Waarschijnlijk zal het waterpeil de komende jaren in deze gebieden worden verhoogd.

Recente maatregelen in de Rijnstrangen zoals verhoging van het zomerpeil en vele werkzaamheden als ontbossen en afplaggen van het verruigde riet lijkt positief resultaat te hebben. De Roerdomp is weer terug en de aantallen van soorten van sterk verland moeras, zoals de Blauwborst, nemen af.

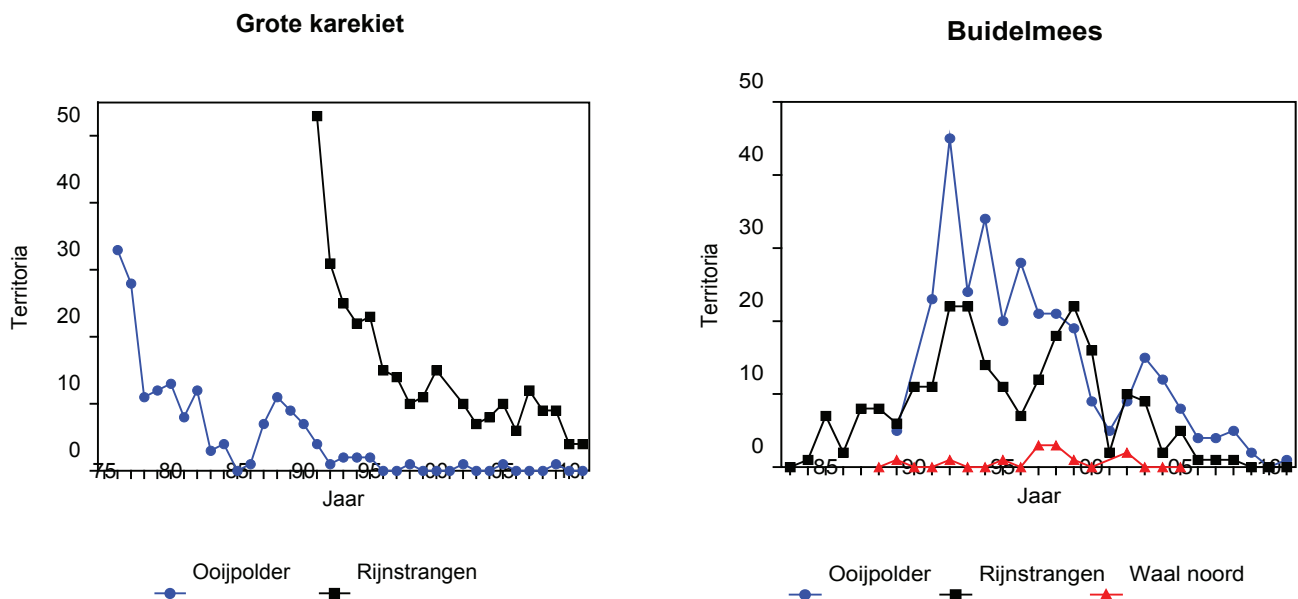
Ten opzichte van de rest van Nederland blijken enkele soorten moerasvogels erg schaars in de Gelderse Poort. Van Rietzanger, Snor en Baardman worden jaarlijks slechts enkele territoria vastgesteld. Mogelijk is de afstand tot andere populaties te groot voor (her)kolonisatie. De Gelderse Poort was jarenlang één van de belangrijkste broedgebieden voor de Buidelmees in ons land. Recent nemen de aantallen van deze soort in heel Nederland sterk af en is de Buidelmees nu min of meer verdwenen.

Nieuw in de Gelderse Poort is de vestiging van een Lepelaar in 2010. Een paar bouwde een nest op een eilandje in de Oude Waal in de Ooijpolder. Helaas is dit nest in de eifase mislukt. Een van de broedvogels was gekleurd met code AAAJ. Deze was geringd als pul op 24 april 2008 in de Camargue, Frankrijk (Mourik 2010-3).

De Zwarte Stern heeft de afgelopen jaren last van predatoren. In verschillende kolonies zijn alle eieren/kleine jongen verdwenen. Er zijn enkele waarnemingen van predatie door Zwarte Kraai, Kleine Mantelmeeuw en Buizerd (obs. JvD). Op camerabeelden is te zien dat een Havik en een Blauwe Reiger jonge Zwarte Sterns van de vlotjes plukt. Zwarte Sterns leven lang, maar het behoud van de Gelderse Poort populatie op lange termijn is wel afhankelijk van een goede reproductie. Nestvlotjes leveren een alternatief voor een substraat van drijvende waterplanten, maar kunnen de broedsels ook erg kwetsbaar maken zodra predatoren er succesvol gebruik van maken. Als dit verschijnsel structureel optreedt wordt het tijd om andere oplossingen voor het gebrek aan natuurlijke nestgelegenheden te bedenken.

Het aantal Roerdompen in de Rijnstrangen is laag, maar de laatste jaren min of meer stabiel. Dit ondanks de drie relatief strenge winters op rij. De Grote Karekiet is in de Rijnstrangen gekelderd tot een historisch dieptepunt van vier territoria.

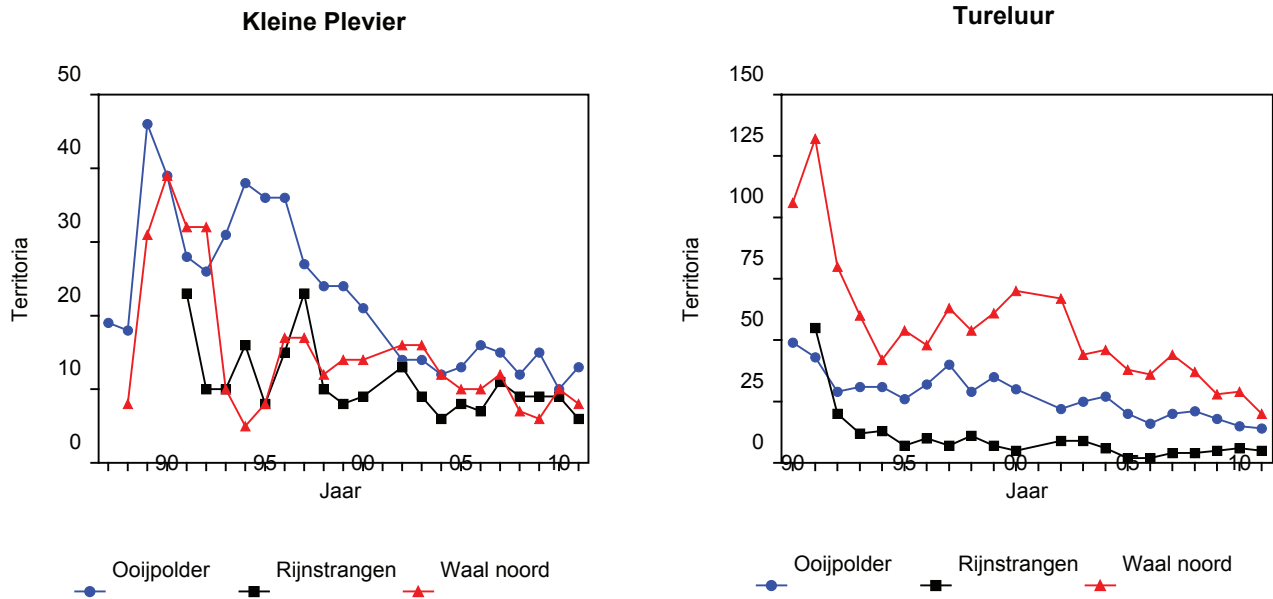
Pioniervogels

Het aanbod en de kwaliteit van geschikte habitat voor de pioniervogels wisselt van jaar tot jaar sterk. Zowel binnen, maar vooral ook net buiten het onderzoeksgebied. De Kleine Gelderse Waard is op dit moment het meest geschikt. Maar natuurontwikkelingsprojecten bieden over het algemeen slechts enkele jaren geschikte habitat. Want op de kleibodem wint wilgenopslag snel terrein en zijn pioniers weer verdwenen. De pioniermilieus zijn het best ontwikkeld op plekken waar het rivierwater vrij spel heeft zoals in de Erlecomsewaard en op plekken waar veel zand wordt afgezet zoals in de Millingerwaard.

Enkele grote bouwprojecten net buiten het onderzoeksgebied (woningbouw Schuytgraaf, Arnhem en kassenbouw Lingewal, Huissen) trokken de afgelopen jaren een relatief groot aantal pioniers (bodembroeders) als broedvogel. Pioniersoorten zijn qua broedsucces een zeer kwetsbare groep. In de uiterwaarden broeden ze vooral op de lage delen die bij hoog rivierpeil als eerste overstroomd. Indien er grote grazers aanwezig zijn, is de kans op vertrappen van de nesten groot. Bij bouwprojecten lopen de nesten een hoog risico op verstoring c.q. afgraving. Daartegenover staat een sterk aanpassings- en verspreidingsvermogen, zo zijn per seizoen meerdere vervolglegels mogelijk.

Na een flinke afname is de Kleine Plevier de laatste jaren min of meer stabiel. Alleen in de uiterwaarden ten noorden van de Waal neemt het aantal paren door verdergaande successie nog af.

In 2010 en 2011 is voor eerst sinds 1998 geen Oeverloper vastgesteld, maar het was er ook meestal maar 1 per jaar (max. 3 in 2006). De laatste in 2009 broedde succesvol op een krib bij het Millingerduin, ouder en 2 jongen foerageerden op Waalstrand en kribben, habitat dat elk jaar ruimschoots voorhanden is.....

Weidevogels

Het gaat in Nederland slecht met de Weidevogels zo ook in de Gelderse Poort. Vrijwel alle soorten in deze groep laten de laatste twee decennia een flinke achteruitgang zien.

Met name de echte weidevogels als Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur gaan gestaag achteruit. Deze soorten lieten in 2010 en 2011 het laagste aantal zien sinds de aanvang van de tellingen. Met Veldleeuwrik, Gele Kwikstaart en Graspieper gaat het relatief goed, met name in de Ooijpolder. De Kwartel had in 2011 een ongekend topjaar met in totaal 26 territoria. De opmars van de Ooievaar gaat langzaam maar gestaag door met 7 bezette nesten in 2011.

Het enige weidevogelbolwerk binnen het onderzoeksgebied is de Ambtswaard in de Bemmelse Polder, ook al nemen de aantallen hier zeer snel af en is het broedsucces bij Grutto en Tureluur ongekend laag. Kleine clusters zijn daarnaast te vinden langs de Oude Waal in de Ooijpolder, het Circul en ten zuidwesten van de Erlecomse Waard.

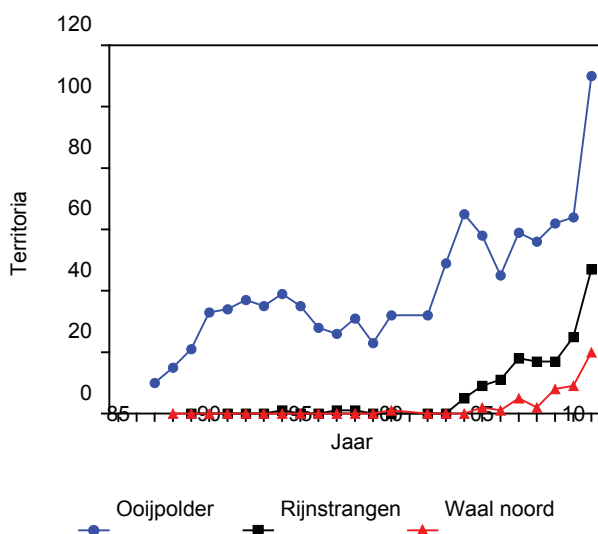
De beste kansen voor de weidevogels liggen in de Ambtswaard. Een op weidevogels gericht beheer had er voor kunnen zorgen dat dit bolwerk bleef bestaan. Inmiddels lijkt het hiervoor te laat en zijn de plannen voor een andere inrichting met een groter wateroppervlak en jaarrondbegrazing zo ver gevorderd, dat het gebied zijn weidevogelpredikaat kan vergeten, al was het maar vanwege de zeer geringe oppervlakte extensief beheerd grasland die nog resteert.

De Tureluur was eind jaren negentig de positieve uitzondering onder de weidevogels. Maar in 2011 is de stand met name in het bolwerk de Ambtswaard flink onderuit gegaan. Door natuurontwikkeling in de Kleine Gelderse Waard is het aantal Tureluurs in de Rijnstrangen sinds 2009 (tijdelijk) toegenomen tot 4-5 paar.

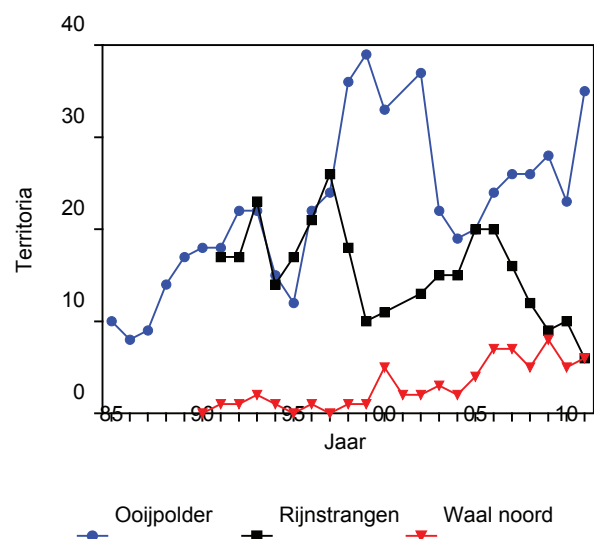
Struweelvogels

De belangrijkste gebieden voor struweelvogels zijn de Groenlanden/Bisonbaai, Millingerwaard en de Oude Waal bij de Bijland. Elders zorgt (recente) natuurontwikkeling voor geschikte habitat voor vooral Grasmus en Kneu. De Grasmus als talrijkste en meest verbreide soort bepaalt in sterke mate het beeld van de struweelvogels in de Gelderse Poort. De Roodborsttapuit is met een spectaculaire opmars bezig. De soort heeft na eerdere kleine erupties (al vanaf 1998) nu een substantiële sprong gemaakt naar de verruigde uiterwaarden en komt werkelijk in zowat ieder deelgebiedje voor. De verspreiding van de Nachtegaal geeft de ligging aan van de wat beter ontwikkelde vochtige struwelen en moerasbos met een goed ontwikkelde struiklaag. Vooral buitendijks is de Nachtegaal echter sterk afgenomen (Millingerwaard, Lobberdense Waard) maar in de Ooijpolder zit de soort onverwacht weer in de lift.

Roodborsttapuit

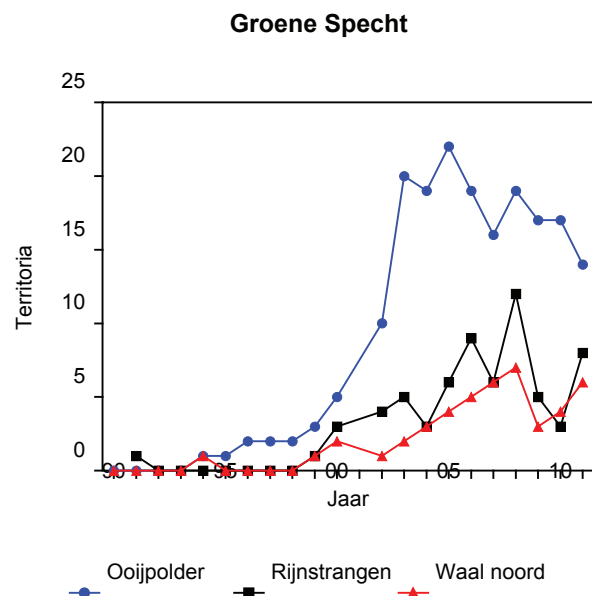
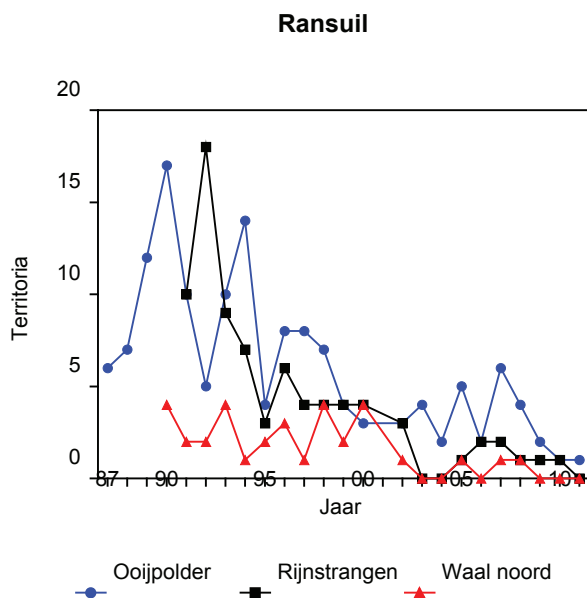
Nachtegaal

Bosvogels

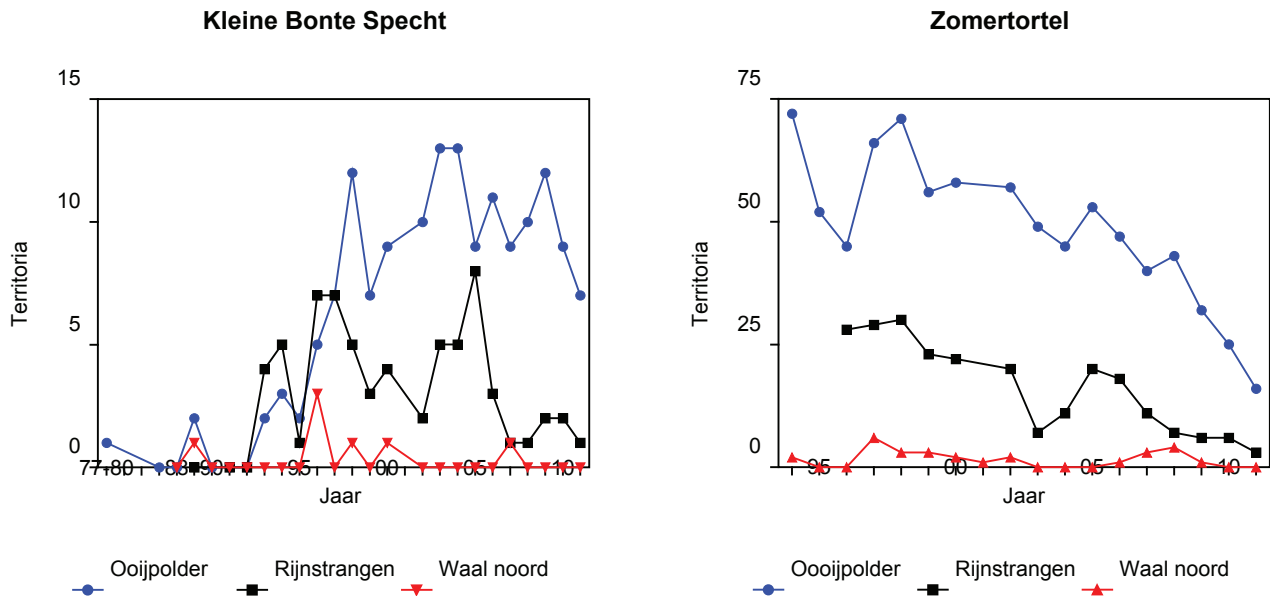
De bossen in de Gelderse Poort zijn vooral wilgenbossen in de oude kleiputten. In de uiterwaarden zijn typen ooibos te vinden, vooral in de Erlecomse, Kekerdomse- en Millingerwaard zijn deze goed ontwikkeld. Droge hardhoutooibossen met Eik, Sleedoorn en Bosrank op de oeverwal (Colenbranderbos) en de natte zachthoutooibossen van Schietwilg in de kleiputten. De ouder wordende wilgenbossen worden meer en meer bevolkt door typische bosvogels terwijl begrazing en de afwisseling droog-nat zorgt voor rijke overgangen en randmilieus. In het Colenbranderbos is het beheer van Staatsbosbeheer gericht op het behoud en vergroting van het aandeel hardhoutsoorten. Het bosareaal in het onderzoeksgebied is de afgelopen jaren afgenomen. Zo zijn diverse populierenbosjes gekapt. Ook de wilgen in grote delen van de Rijnstrangen zijn sinds de winter van 2006/07 geleidelijk aan gekapt om moerasvegetaties van riet en biezten te regenereren. In de Millingerwaard is een deel van het oudere wilgenbos gekapt om de doorstroming bij hoog water te verbeteren. De verspreiding van Appelvink, Kleine Bonte Specht en Boomklever geeft de ligging van de wat oudere bossen goed weer. Door zijn nachtelijke leefwijze en onopvallende geluidenrepertoire is de Ransuil niet altijd

makkelijk vast te stellen, maar toch lijkt het erop dat de soort verdwijnt uit de Gelderse Poort... In 2010 vonden we nog twee en in 2011 nog maar één territorium. Naast de waarschijnlijk te wensen over latende beschikbaarheid van woelmuizen is de Ransuil ook predatiegevoelig. Niet zelden wordt tijdens de eerste inventarisatieronde een geplukte Ransuil vastgesteld (tenminste in 1998, 2004 en 2007 Kerkerdomse & Millingerwaard, 2002 Bemmelse Polder, JvD) waarna verder ieder teken ontbreekt. Is er wel een succesvol broedgeval dan verdwijnen de roepende kuikens vaak één voor één.

Door de reeks koude winters is de groei van het aantal Groene Spechten tot stilstand gekomen. Na een opmerkelijke groei vanaf 1999 is de soort in alle deelgebieden achteruit gegaan. Al is er in de Rijnstrangen en Waal noord wel sprake van herstel in 2011.

De achteruitgang van de Kleine Bonte Specht sinds 2007 in de Rijnstrangen kan het effect zijn van grootschalige boskap om rietmoeras weer kansen te geven. De soort is door zijn lage trefkans echter moeilijk te monitoren.

De Zomertortel gaat gestaag in aantal achteruit, de oorzaak daarvoor moet vooral in het overwinteringsgebied worden gezocht. Alleen de beboste delen van de Millingerwaard zijn nog relatief goed bezet, maar de dichtheid loopt ook hier terug.

De Wielewaal is bijna verdwenen uit de Gelderse Poort. Begin jaren negentiennegentig waren er jaarlijks nog gemiddeld 33 paar. De echte klap kwam in de Rijnstrangen in de tweede helft jaren negentig, in Ooij begin jaren 2000. De achteruitgang wordt versterkt door selectieve kap van populierenbos.

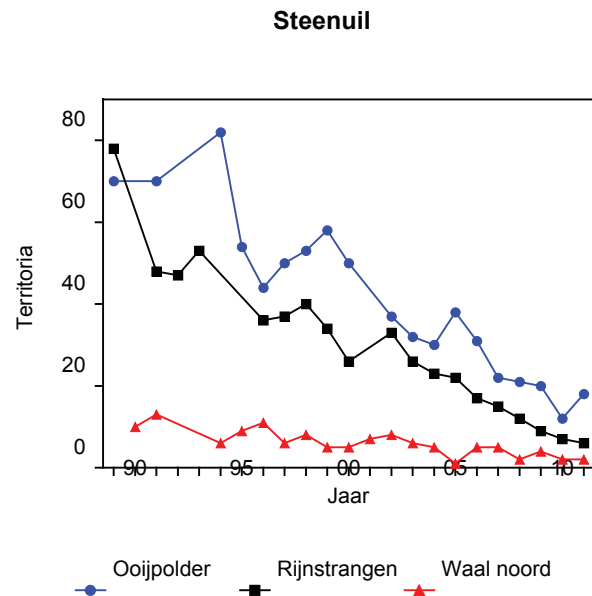
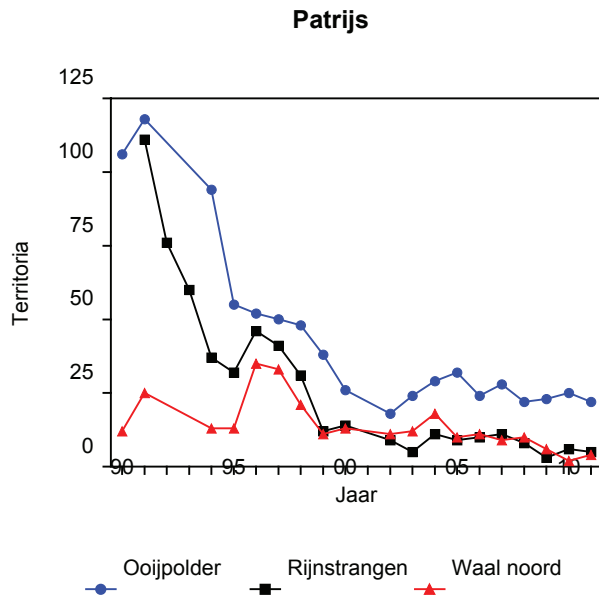
Cultuurlandvogels

Deze soortgroep is een gemêleerd gezelschap van soorten van besloten en halfopen cultuurlandschappen, dorpskernen en industrieterreinen. Niet alle soorten in deze groep zijn jaarlijks even goed geteld. Een duidelijke afname is vastgesteld bij typische soorten van kleinschalig cultuurlandschap, zoals Torenvalk en Steenuil. Een afname welke ook landelijk speelt en waarbij de beschikbaarheid van voedsel (muizen) waarschijnlijk een grote rol speelt. Maar ook het steeds “netter” worden van het cultuurlandschap eist zijn tol. Met name het verdwijnen van rommelige erven, schuurtjes en overhoekjes. De verspreiding van de Steenuil en de Kerkuil is vooral verbonden aan geschikte broedplaatsen. Een toename is vastgesteld bij soorten welke voor hun voorkomen afhankelijk zijn van bomen, vooral de Putter is inmiddels wijd verspreid in de Gelderse Poort.

Een nieuwe soort van deze groep in de Gelderse Poort is de Slechtvalk. Een paar heeft in 2010 en 2011 succesvol gebroed op een hoogspanningsmast bij het Bergse Hoofd in de Rijnstrangen. Op 14 maart 2011 is de ring van het volwassen vrouwtje Slechtvalk op het visarendennest in de Jezuitenwaai afgelezen door Jeroen Nagtegaal. Ze is als nestjong geringd op 19 mei 2008 op

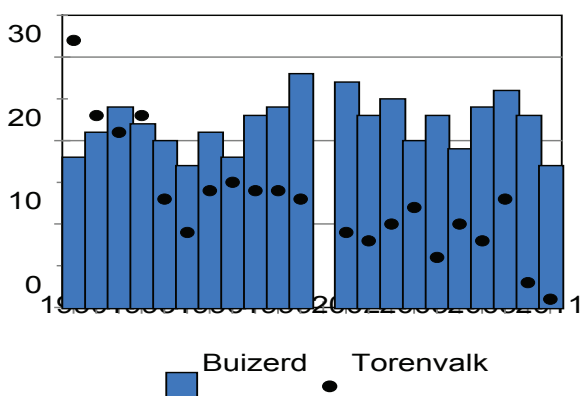
een industrieel gebouw langs de rivier De Lippe bij Marl, Recklinghausen, Noordrijn-Westfalen, Duitsland. De afgelegde afstand is 77 km en de richting 289 graden vanaf de geboorteplaats.

De Patrijs gaat langzaam in aantal achteruit. Alleen in de Ooijpolder is de stand vanaf 2001 met gemiddeld 24 per jaar redelijk stabiel. Maar in de periode 1995-99 was dat nog 51 en in de periode 1990-94 lag dat nog boven de honderd met 106.

Muizenetende cultuurlandvogels nemen af in aantal, specialist Torenvalk voorop, gevolgd door de minder eenkennige Steenuil. Dat komt niet alleen door slechte muizenjaren, er is kennelijk structureel minder te eten en misschien geldt dat niet alleen voor deze predatoren (zie de opmerkingen bij Ransuil). Ter vergelijking het aantalverloop van Buizerd en Torenvalk in de hele Gelderse Poort in één figuur. De Buizerd is een generalist bij uitstek, maar natuurlijk wel gevoelig voor instortende woelmuisspopulaties. Hij laat in 2011 een dip zien die eerder alleen na de hoogwaters in 1995 en 1997 voorkwam. Maar de Torenvalk verdween in 2011 zowat uit beeld en dat in een gebied van ruim 10.000 hectare!

Buizerd en Torenvalk

Evaluatie

In 2010 en 2011 zijn in de Gelderse Poort ruim 120 verschillende broedvogelsoorten vastgesteld, hiervan zijn er 90 (vrijwel) gebiedsdekkend geteld. De overige 30 soorten zijn algemene, wijdverspreide soorten, zoals bijvoorbeeld Koolmees en Ekster.

In de Gelderse Poort werden in 2010 en 2011 in totaal 33 soorten vastgesteld die voorkomen op de landelijke Rode Lijst (2004) van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp (2/6), Woudaap (4/5), Wintertaling (4/5), Zomertaling (17/8), Slobeend (38/36), Boomvalk (2/4), Slechtvalk (1/1), Patrijs (33/31), Grutto (35/28), Tureluur (50/39), Visdief (5/9), Zwarte Stern (123/133), Zomertortel (31/19), Koekoek (67/60), Kerkuil (3/7), Steenuil (21/26), Ransuil (2/1), Groene Specht (24/28), Veldleeuwerik (127/136), Boerenwaluw, Huiswaluw, Graspieper (228/231), Gele Kwikstaart (142/197), Nachtegaal (38/47), Snor (3/5), Grote Karekiet (4/4), Spotvogel (59/81), Grauwe Vliegenvanger (53/47), Matkop (77/85), Wielewaal (4/4), Huismus, Ringmus, en Kneu (214/191).

Oproep

Het veldwerk van de inventarisatie van 2012 is net afgerond... en ook in 2013 gaan we natuurlijk door met deze inventarisatie. En evenals in voorgaande jaren kunnen we weer enkele nieuwe tellers gebruiken om de groep te verjongen. Er zijn enkele vacante gebieden, maar ook als mede teller zijn er nog karteerders nodig. Daarnaast is het mogelijk om binnen deze groep opgeleid te worden van beginner tot zelfstandig teller. Heb je interesse, meld je aan bij Frank Majoor (frank.majoor@sovon.nl).

Tabel resultaten

De tabel met alle resultaten van de tellingen (1990 t/m 2011) zijn te vinden op de website en op de facebookpagina van de vogelwerkgroep.

www.vogelwerkgroepnijmegen.nl

Kraanvogelexcursie Diepholz, Duitsland

André Nagelhout, andre@notechno.com

's Morgensvroeg op 10 november 2012 stonden we met negen personen klaar om onder leiding van Jos van Oostveen te gaan genieten van de vele kraanvogels in de omgeving van Diepholz, Duitsland. Hier liggen verscheidene moerasgebieden tussen het agrarische landschap waar veel maïs wordt verbouwd. De Kraanvogels kunnen hier na de oogst nog lekker een graantje mee pikken voordat ze doorvliegen naar het zuiden. Het totale gebied is zo'n 18.000 ha groot, waarbij van de twee hoofdgebieden het Rehdener Geestmoor 1.680 ha is en het Neustädter Moor 1.300 ha is. Tot in 1990 is hier nog op grote schaal turf gewonnen. Nu zijn het allemaal natuurgebieden. De laatste jaren is deze omgeving zeer in trek bij de Kraanvogels op hun weg naar het zuiden. Vanuit Scandinavië hebben deze vogels een aantal stapstenen op weg naar het zuiden, waar ze enkele weken in grote getale verblijven. Vanuit het noorden is dit eerst Rügen (in de kop van Noord-Duitsland) en dan Diepholz. Van hieruit vliegen de vogels begin tot midden november naar Lac du Der (bij Reims) en verder om uiteindelijk te overwinteren in de Extremadura (het gebied in Spanje tegen de Portugese grens aan gelegen).

Na de kennismaking zijn we snel richting Diepholz gereden waar we op de eerste parkeerplaats natuurlijk de eerste vogels konden noteren zoals de Matkop en Staartmees. Na onderweg nog een aantal leuke groepen Houtduiven te hebben zien overvliegen, kwamen we rond 9.00 uur aan bij het Dümmermeer. Een meer van rond de 13km² groot en maar gemiddeld 1 meter diep. Rondom het meer is in de jaren '40 van de vorige eeuw een dijk aangelegd om het waterniveau te kunnen reguleren. Lopend op de dijk richting het meer kwamen we al snel de eerste leuke vogels tegen, zoals een grote groep Aalscholvers, Waterpieper, Ijsvogel en diverse grote Zilverreigers. Aan de rand van het meer keken we ineens uit over een grote rietvlakte waar vrij snel de eerste Klapekster werd gesignaleerd en waar ineens een heerlijk pingend geluid klonk van vier Baardmannetjes die over ons heen vlogen. Achter ons was ook nog een Goudvink te horen, vloog er nog een Keep over en bij het teruglopen zagen we schitterend een Zeearend komen aanvliegen die na een korte vlucht heel mooi landde in een boom. Het blijft indrukwekkend om zo'n vogel te zien. Bij de volgende stop bij het meer even de uitkijktoren ingeklommen om ook nog de watervogels aan de daglijst te kunnen toevoegen. Veel Wilde eenden, maar gelukkig ook nog een groepje Tafeleenden, twee vrouwtjes Brilduiker die hun naam eer aandedden, twee Bergeenden en enkele Geelpootmeeuwen; dat waren wel de leukste waarnemingen.

Na dit intermezzo werd het tijd om de dagvogel te gaan opzoeken. Na weer enkele kilometers Jos gevolgd te hebben kwamen we in een lekker agrarisch gebiedje met lekkere zompjes. Het eerste groepje van 13 Kraanvogels werd al snel gespot, maar omdat de verwachtingen hoger waren toch enkele kilometers doorgereden om dan ineens tussen diverse grote groepen van wel meer dan 500 Kraanvogels te staan. Schitterend om deze vogels te zien. Tot deze dag heb ik ze alleen maar zien overvliegen, maar als ze dan zo voor je staan is het echt genieten. Mooi was ook om de verschillende leeftijden te zien, van de wat bruine jongen van dit jaar tot

bijna verbleekte oudjes van respectabele leeftijd. Dichtbij komen was er niet bij, Kraanvogels blijven op hun hoede en vliegen op als je dichterbij komt. Leuk was het Smelleken dat voorbij vloog en het geluid van een enkele Geelgors. Rondrijdend in het gebied kwamen we nog diverse groepen Kraanvogels tegen, evenals grote groepen Toendrarietganzen, Kolganzen, enkele Grauwe ganzen en twee Brandganzen. Een mooie groep van 11 Reeën deed ons ook even stoppen.

Maar goed, Jos weer volgend slingerden we voort door het gebied. Hier en daar zagen we onderweg Roeken, Groenlingen, Putters, een grote groep Houtduiven, een enkele Ekster, Gaai en Holenduif. Onderweg ook nog stil gestaan bij enkele grote groepen Kraanvogels waar een mooi mannetje Blauwe kiek zijn jachtkunsten vertoonde.

Tegen twee uur kwamen we aan bij één van de verzamel- en slaapplekken van de Kraanvogels in het 'Naturschutzgebiet Rehdeener Geestmoor'. Via de Moordamm, die door het hoogveen-gebied loopt a la Grote Peel en dergelijke is de uitkijktoren te bereiken die zich aan de rand van het gebied bevindt. Onderweg de tweede Klapetekster van de dag nog mooi kunnen bewonderen.

En dan sta je daar om twee uur op de toren en geen Kraanvogel te zien natuurlijk. De echte reden dat we zo vroeg op de toren stonden was van geheel andere aard: de beste plek hebben boven in de toren, voordat die honderd andere bezoekers komen! Zo zijn we dan ook wel weer. En inderdaad, in de loop van de eerste uren wordt de parkeerplaats drukker, de Moordamm voller met mensen en parkeert er zelfs een bus met bezoekers die van het aanblik wilden genieten. Nadat we nog even hebben genoten van de Ringmussen, Torenvalk en Glanskop, kwamen de eerste vogels aanzetten. In het begin waren het voornamelijk grote groepen Kolganzen, maar verder naar het einde van de dag kwamen ook de Kraanvogels van diverse kanten en in grote groepen tot wel 400-500 stuks over. Mooi aanvliegend, zwevend,

omdraaiend en landend in het riet, waarbij ze dan ineens uit het zicht waren. In totaal hebben we zo'n 8.500 Kraanvogels en meer dan 12.000 Kolganzen de slaappleats zien binnenvallen, mooi om een keer mee te maken.

Ik weet nog steeds niet hoe Jos dat regelt, maar toen we in het donker naar de auto liepen begon het te regenen, totdat we rond 21.00 uur weer in Nijmegen waren. Onderweg nog wel even lekker gegeten in een Imbiss in Venne.

Al met al een mooie dag, zo rond de 50 soorten gezien, maar wat aantallen bijzondere vogels betreft een topdag!

Kraanvogels

Vanuit de uitkijktoren

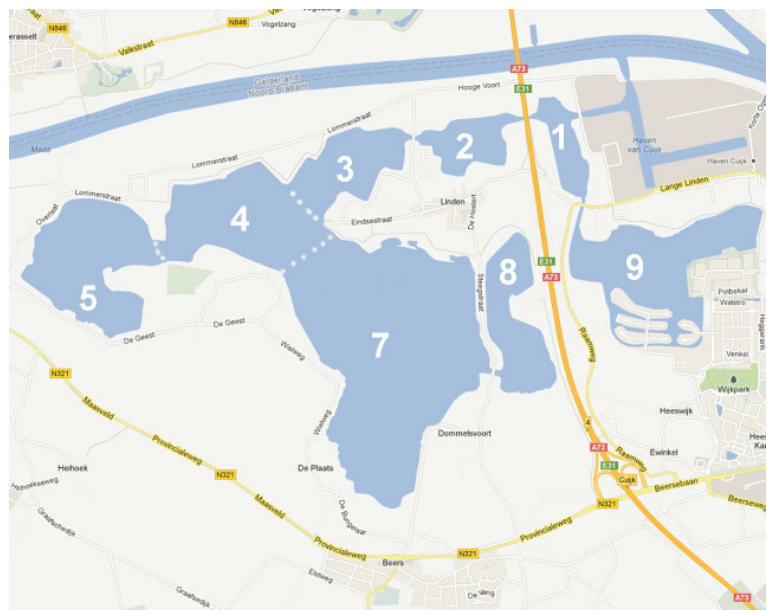
Foto's: André Nagelhout

Winterkijktip: de Kraaijenbergse plassen

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Wat te doen in de winter als er bijna geen vogel meer zingt? Tijd voor de watervogels zou ik zeggen. Een hele goede plek hiervoor zijn de Kraaijenbergse plassen. Die vormen een uitgestrekt plassengebied van ruim 400 ha. en bevinden zich in de gemeenten Cuijk en Grave. De plassen zijn sinds 1968 ontstaan door de winning van industriezand, grind en klei. Oorspronkelijk maakte dit gebied deel uit van de Beerse Overlaat. De zandwinningsactiviteiten, die in 2011 zijn beëindigd, hebben een plassengebied doen ontstaan dat zich uitstrekt evenwijdig aan de Maas van de Cuijkse haven in het oosten tot Gassel in het westen en van de Maas in het noorden tot Beers in het zuiden. Het dorp Linden werd door deze activiteiten vrijwel omringd door water. In 1991 werd het gebied losgekoppeld van het aanwezige oppervlaktewater doordat de Sluisgraaf, de waterloop die hier oorspronkelijk liep, werd omgelegd. Sindsdien worden de plassen gevoed door grondwater van een goede kwaliteit. De ontstane plassen zijn genummerd van 1 t/m 9. Maar ga niet op zoek naar plas 6, die is er niet. Een deel van deze plassen is of wordt ingericht voor recreatie (zeilen, zwemmen, surfen, vissen), terwijl een ander deel, waarvan de kern door plas 5, de meest westelijke plas, gevormd wordt, onderdeel van een nieuw ingericht natuurgebied uitmaakt. Ten noorden van plas 5 liggen nog twee kleinere plassen, het Gat van Geluk, een kleiwinningsput ten behoeve van dijkversterking, en nu in gebruik als visvijver. Het Ganzenorgel is een verveend wilgenmoeras.

Ik zal een paar van deze plassen kort toelichten. Wanneer je kijkt op <http://nijmegen.waarneming.nl> onder overzicht, vervolgens bij gebieden, dan kun je zien dat deze plassen een apart nummer hebben. De onder vogelaars bekendste plas is nummer 5, die een indrukwekkende lijst aan watervogels heeft. Drie soorten duikers, vijf soorten futen, Grote zee-eend, Roerdomp en zo kan ik ook met de minder zeldzame soorten verder gaan. Plas 5 heeft een voortreffelijke kijkhut waardoor je behoorlijk beschut tegen regen en wind lekker naar vogels kunt kijken. Een andere plas is nummer 8 (Op den Drul) dichtbij de A73. In het noordelijke gedeelte liggen grote groepen kuifeenden op het water. Ertussen vaak Tafeleenden en met enige regelmaat een Topper(eend). Of wie weet een nog zeldzamere vogel?! Ook is hier vaak het jaar rond een Dwerggans te vinden, gepaard met Grauwe gans. Plas 9 - Heeswijk, aan de overkant van de A73 is ook zo'n typische plas. Ook hier een indrukwekkend lijstje aan watervogels, Kuifduiker, Grote- en Zwarte zee-eend, Parel- en IJsdruiker... Kortom, een bezoekje meer dan waard deze winter!

Roodborsttapuiten rond Wijchen in 2012

Hans Hollander, hanshollander@xmsnet.nl

Inleiding

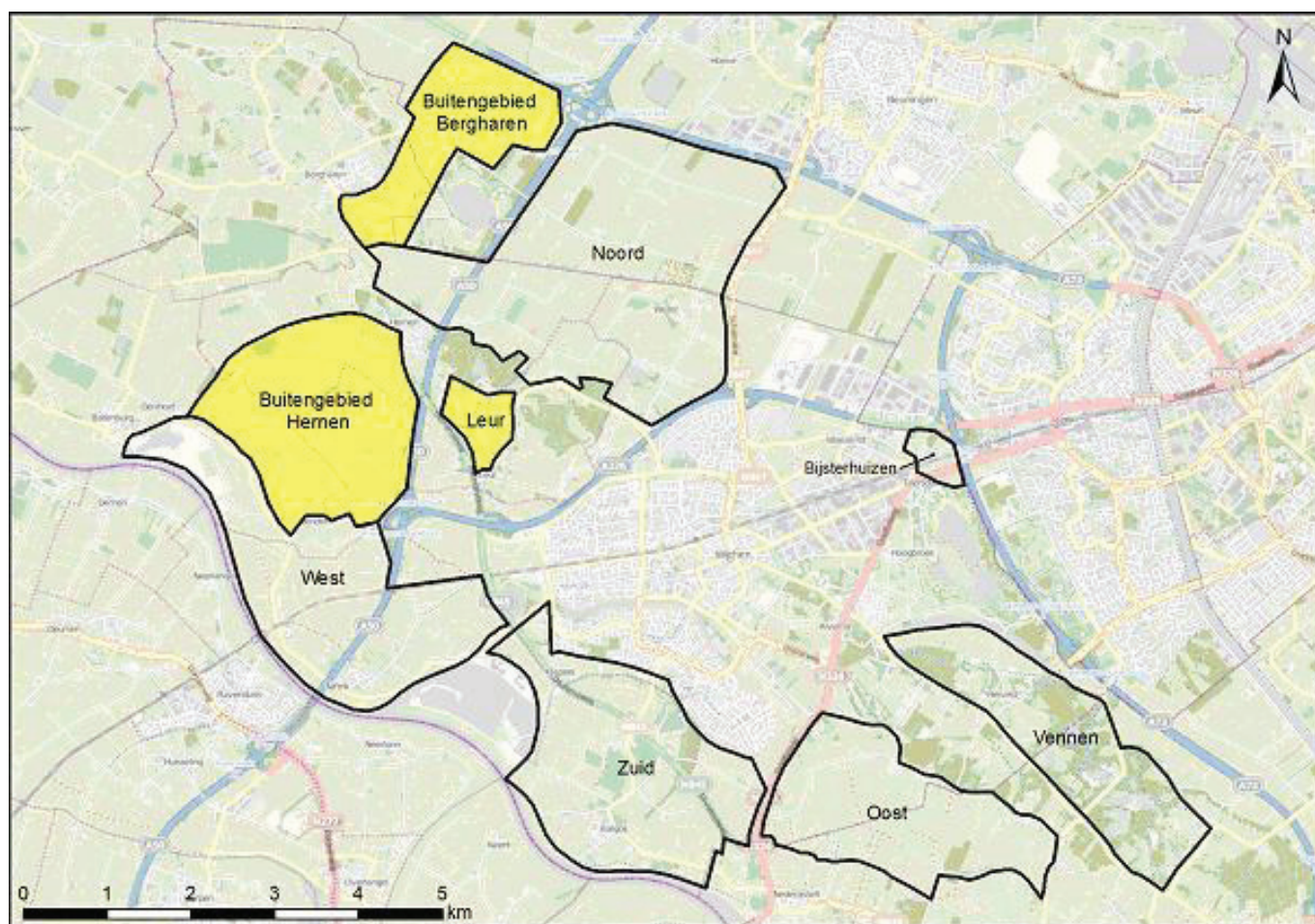
In 2011 heb ik een gerichte inventarisatie uitgevoerd van de roodborsttapuiten in het open agrarisch gebied rondom Wijchen. In 2012 heb ik dit onderzoek herhaald, hierbij geholpen door Gerrit Houwen die deelgebied noord voor zijn rekening nam. Alle bekende territoriumplekken binnen de deelgebieden zijn tenminste 3x bezocht. Daarbij is gezocht naar nieuwe territoriumplekken. Bij elke waarneming is het aantal individuen en geslacht genoteerd. Eén waarneming binnen de datumgrenzen is voldoende, om een territorium te kunnen vaststellen (Van Dijk & Boele, 2011).

Er zijn in 2012 waarnemingen verricht op 40 afzonderlijke dagen. Het aantal bezoeken voor, tussen en na de datumgrenzen bedroeg resp. 4, 27 en 9. De resultaten van 2012 zijn per deelgebied vergeleken met de gegevens uit 2011 en met historische gegevens.

Onderzoeksgebied 2012

Het onderzoeksgebied ligt rond Wijchen en is onderverdeeld in 6 deelgebieden (figuur 1). De totale oppervlakte is 2.964 ha. De 6 deelgebieden zijn:

- Noordz, tussen A50, A73 en N326 en een klein deel ten westen van Hernen (951 ha).
- West: deels rond Niftrik en deels ten westen van de A50 (578 ha).
- Zuid: tussen A50, N326, Wijchen, Graafseweg en de Maas (583 ha).
- Oost, ten oosten van de Graafseweg en ten noorden van Broekstraat/Schoonenburgseweg (425 ha).
- Vennen: Overasseltse en Hatertse Vennen (396 ha).
- Bijsterhuizen-Zuid (31 ha).

Figuur 1. Onderzoekgebied 2012: 6 onderzochte deelgebieden + (in geel) aanvullend onderzochte deelgebieden (zie volledig rapport)

Resultaten 2012

Totaal zijn tijdens de 40 inventarisatieronden in 2012 151 waarnemingen van roodborsttapuiten gedaan van 294 individuen. De waarnemingen per deelgebied zijn weergegeven in tabel 1. In totaal zijn in 2012 44 territoria vastgesteld. Het totaal aantal waargenomen adulte roodborsttapuiten bedraagt 98; in totaal zijn 27 jongen gezien.

Deelgebied	Waarnemingen	Totaal individuen	Territoria	Max. aantal adult	Max. aantal jongen
Noord	47	112	8	20	16
West	39	63	9	25	3
Zuid	23	43	6	13	2
Oost	31	61	14	30	6
Bijsterhuizen	5	7	2	4	0
Vennen	6	8	5	6	0
Totaal	151	294	44	98	27

Tabel 1 - Waarnemingen per deelgebied

Discussie en conclusies

Verspreiding

De verspreiding van roodborsttapuiten in 1973-1974 (Van den Bergh et al., 1979) in de wijde omgeving van Wijchen, was ruimer dan nu het geval is. Waar de soort destijds vrijwel in het gehele Land van Maas en Waal voorkwam, is er nu een duidelijk 'gat' in het centrale deel van dit gebied. De grootste dichtheden kwamen destijds voor in het Neder- en Overasseltse Broek (deelgebied oost) en in de Overasseltse en Hatertse Vennen (deelgebied Vennen). Ook in het vennengebied is dus sprake van een forse afname sinds de jaren '70. De roodborsttapuit is thans met name een broedvogel van het agrarisch gebied rond Wijchen.

Territoria

In 2011 zijn 60 waarnemingen gedaan van 100 individuen en in 2012 151 waarnemingen van 294 individuen. Tabel 2 geeft een overzicht van het aantal territoria per jaar per deelgebied. Het aantal vastgestelde territoria in 2011 bedroeg 28 en in 2012, door een grotere onderzoeksinspanning en meer ervaring, 44. Op basis van een *schatting* van het aantal (handmatig getelde) stippen in 'Vogels van de grote rivieren' (1973-1974) was het aantal territoria toen binnen het onderzoeksgebied van 2011 en 2012 56. Voor deelgebied oost is tevens het aantal territoria in 1986 aangegeven (Reijnen (z.j.)).

Deelgebied	1973-'74	1986	2011	2012
Noord	5		6	8
West	6		8	9
Zuid	7		7	6
Oost	15	6	5	14
Bijsterhuizen	5		0	2
Vennen	18		2	5
Totaal	56	-	28	44

Tabel 2 - Vergelijking territoria 1979 (Van den Bergh et al., 1979), 1986 (Reijnen, z.j.) en 2011 en 2012 (dit onderzoek)

In 2011 en 2012 zijn echter niet dezelfde territoria bezet. In 5 vastgestelde territoria van 2012 zijn in 2012 geen territorium-indicatieve waarnemingen (binnen de datumgrenzen) gedaan. In 2012 zijn ten opzichte van 2011 25 nieuwe territoria gevonden. Behalve een verschil in onderzoeksinspanning is er dus ook zeker sprake van niet jaarlijks bezette territoria (tabel 3). Het totaal aantal territorium-plekken in 2011 en 2012 is 49. Dit komt meer in de buurt van het geschatte aantal van 56 op basis van de twee jaren 1973 en 1974.

Jaar	Noord	West	Zuid	Oost	B'huizen	Vennen	Totaal
2011+2012	6	6	2	3	0	2	19
Alleen 2011	0	2	1	2	0	0	5
Alleen 2012	2	3	5	10	2	3	25
Totaal	8	12	8	15	2	5	49

Tabel 3 - Aantal bezette territoria in 2011 en 2012 en uitsluitend in 2011 of 2012 per deelgebied

Territoriumdichtheid

Het onderzoeksgebied (alle deelgebieden samen) heeft een oppervlakte van circa 2.964 ha. Op basis van het totaal aantal territoria in 2011 en 2012 is de gemiddelde territoriumdichtheid 1,65 per 100 ha. De gemiddelde dichtheden per deelgebied zijn opgenomen in tabel 4.

Jaar	Territoria (2011+2012)	Oppervlakte (ha)	Gemiddelde territorium dichtheid (n/100 ha)
Noord	8	951	0.84
West	12	578	2.08
Zuid	8	586	1.37
Oost	15	425	3.53
Bijsterhuizen	2	31	6.45
Vennen	5	396	1.26
Totaal	49	2964	1.65

Tabel 4 - Gemiddelde territoriumdichtheid (n/100 ha) per deelgebied op basis van het totaal aantal bezette territoria in 2011 en 2012

De gemiddelde dichtheid is het hoogst in Bijsterhuizen en deelgebied oost. De dichtheid in deelgebied Noord is mogelijk te laag geschat, omdat het noordoostelijk deel van dit deelgebied minder intensief is onderzocht.

De gemiddelde territorium-dichtheid is laag vergeleken met Sierdsema (z.j.), die uitgaat van 7-9 paar/100 ha in agrarisch gebied. Dit komt deels omdat niet de zuivere oppervlakte leefgebied is meegenomen; het onderzoeksgebied bestaat ook uit bos, bebouwing, open water etc. Daarnaast is mogelijk sprake van een onderschatting omdat niet het gehele gebied integraal is gekarteerd. Met name grotere aaneengesloten open gebieden met weinig doorlopende wegen (Neder- en Overasseltse Broek, omgeving Wezel) zijn alleen in een zone langs de rand en langs doorgaande wegen geïnventariseerd. De gemiddelde dichtheid in Bijsterhuizen komt dan ook het dichtst in de buurt (klein, integraal gekarteerd).

Ontwikkeling broedparen

Het aantal vastgestelde broedparen in 2011 bedroeg 21 en in 2012 35 (tabel 5). In 2011 zijn 6 jongen waargenomen, in 2012 29, waarvan de meeste (16) in deelgebied noord. Daarnaast zijn in 2011 6 ongepaarde mannetjes gevonden en in 2012 22. Op basis hiervan komt het

totaal aantal vastgestelde individuen in 2011 op 58 en in 2012 op 126. Deze meer dan verdubbeling wordt grotendeels verklaard door een grotere onderzoeksinspanning in 2012 en meer ervaring in het vinden van de vogels. Gezien dit verschil kunnen geen uitspraken worden gedaan over de daadwerkelijke ontwikkeling van het aantal broedparen en het aantal jongen per broedpaar.

	2011				2012			
Deelgebied	Paar	Juv	Ong.	Tot	Paar	Juv	Ong.	Tot
Noord	5	4	0	15	8	16	3	36
West	7	5	1	20	7	3	9	26
Zuid	3	0	4	10	5	2	3	15
Oost	5	0	0	10	12	6	3	36
Bijsterhuizen	0	0	0	0	2	0	0	4
Vennen	1	0	1	3	1	1	4	7
Totaal	21	9	6	58	35	28	22	124

Tabel 5 - Vergelijking broedparen 2011 en 2012

Het volledige rapport (PDF) is te downloaden op www.comidarapida.com/natuurwijken (rapport 21).

Literatuur

- Bergh, L.M.J. van den, W.G. Gerritse & W.H.A. Hekking, 1979. Vogels van de Grote rivieren. Stichting Vogelwerkgroep Grote Rivieren. Spectrum Natuurgids.
- Dijk A.J. van & Boele A, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Reijnen, K., z.j. Broedvogelinventarisatie van de Neder- en Overasseltse Broek 1986. Mourik: blz. 9- 15.
- Sierdsema, H., z.j. De roodborsttapuit Saxicola torquata. Powerpointpresentatie.

Ander faunanieuws 2012-3

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Sjak Gielen, sjakgielen@glazenkamp.net

Libellen

De afgelopen zomer begon helaas te koud en erg nat. Hierdoor ging het aanvankelijk niet zo snel met de soorten. Een paar soorten hebben we eruit gelicht. Het Land van Cuijk wordt door allerlei goede maatregelen, zoals de aanleg van natuurontwikkelingsgebiedjes en natuurvriendelijker oevers, geschikt gemaakt voor zeldzamer soorten. Van de **Bosbeekjuffer** werd een mannetje waargenomen bij Langenboom (Hof op Hal), een mannetje **Zuidelijke oeverlibel** vloog bij Mill (bij een natuurontwikkelingsgebiedje bij de Kapelhof) en de **Bandheidelibel** vloog bij Lage Raam, Mill en Langenboom. Van de twee laatstgenoemde soorten werd nog een vrouwtje waargenomen in de Bruuk bij Groesbeek. De Bergerheide-Noord werd verrijkt met een eerste waarneming van de **Venglazenmaker** op 11 oktober. Ten slotte had de **Zwervende heidelibel** weer eens een goed jaar en werd die op veel plekken in het werkgebied waargenomen.

Zwervende Heidelibel

Foto: Peter Hoppenbrouwers

Dagvlinders

De **luzernevlinders** hebben het vooral in de Millingerwaard goed gedaan dit jaar. De eerste **Gele luzernevlinder** werd al gezien op 19 mei en dik vijf maanden later werd de laatste gezien. Er waren nauwelijks meldingen van buiten de Millingerwaard. De **Oranje luzernevlinder** vloog daarentegen slechts krap drie maanden en pas vanaf 1 augustus.

Kleine parelmoervlinders werden op meerdere plekken gesignaleerd. Het hoogste aantal bijeen was slechts 6. De eerste waarneming op 23 juni en de laatste op 19 oktober waren conform het normale fenologische beeld. De **Argusvlinder** werd alleen gezien in het Land van Maas en Waal. In Het Laagveld bij Horssen zat een mooie populatie.

Ten slotte was er nog een melding van een voorbijvliegende **Bruine vuurvlinder** bij het Jonkerbos in Nijmegen. Helaas kon de vlinder niet gefotografeerd worden.

Nachtvlinders

Door een paar fanatiekelingen op dit gebied werden er met lichtopstellingen en op smeer (een mengsel van stroop, suiker en alcohol) heel wat zeldzame (en ook algemene 😊) nachtvlinders waargenomen. Daarbij waren soorten met illustere namen als: **Geel grasbeertje**, **Karmozijnrood weeskind**, **Fraaie muizenoorvedermot** en **Gevlamde vlinder**.

Geel grasbeertje

Foto: André den Ouden

Kevers

Op 23 oktober werd een klopsessie van kevers gehouden op de Bergerheide hetgeen een scala aan lieveheersbeestjes opleverde. Naast een **Hiërogliefenlieveheersbeestje** werden nog 9 andere soorten aangetroffen.

Wasbeer

Foto: Jochem Kühnen

Zoogdieren

Ronduit spectaculair was de waarneming die Jochem Kühnen op 9 oktober deed met zijn cameraval in de Ooijpolder. Zijn **Wasbeer** haalde zelfs de landelijke tv. Een dode **Boommarter** werd aangetroffen nabij het knooppunt Ressen. De soort blijkt toch voor te komen in onze buurt naast de hier algemenere **Steenmarter**.

Een melding van een **Hermelijn**, zoals in de Klompenwaard bij Doornenburg, blijft toch zeldzaam in het rivierengebied.

Hymenoptera

Op 23 oktober werd op de Bergerheide een fraaie op slakrupsen (nachtvlinder) parasiterende sluipwesp aangetroffen. Het betrof de zeer zeldzame en slechts kort vliegende soort **Sphinctus serotinus**. Pas een keer eerder (in 2007) werd de soort ingevoerd op Waarneming.nl Ook weer vanaf de Bergerheide kwam de melding van de zeldzame **Veenhommel**.

Reptielen en amfibieën

Vrijgelaten exoten als **Geelwang-**, **Roodwang-**, en **Geelbuikschildpad** en niet gedetermineerde sierschildpadden ontsieren onze omgeving. Gelukkig sieren soorten als **Gladde slang** wel

onze omgeving en wel in het Heiderijk. Daar gaat ie hopelijk profiteren van de genomen beheermaatregelen. Een andere slangensoort, de **Ringslang**, was naast de Bruuk e.o. ook te zien in de Kranenburger Bruch.

Sprinkhanen en krekels

In het laatste jaar voordat men aan een nieuwe sprinkhanenatlas gaat beginnen werd er door een handvol fanatiekelingen nog driftig gezocht naar het voorkomen in nieuwe kilometerblokken in ons werkgebied. Dit leverde uiteraard resultaat op. Soorten als **Kalkdoorntje**, **Steppesprinkhaan** en **Moerassprinkhaan** werden in nieuwe kilometerblokken aangetroffen. Roepende (ontsnapte) **Huiskrekels** riepen op een paar plaatsen in Nijmegen en in Stevensbeek. Deze soort is als voer te krijgen voor diverse huisdiersoorten en ieder jaar weten enkele exemplaren te ontsnappen. Dit jaar werden er 33 soorten sprinkhanen waargenomen.

Foto: Piet Smeets

Sphynctus serotinus

Steppesprinkhaan

Foto: Fred Hustings

Uitbreiding Middelste Bonte Specht in werkgebied VWG Rijk van Nijmegen e.o.

Peter Eekelder, petereekelder@gmail.com

Sinds het verschijnen van de Middelste Bonte Specht in ons werkgebied in 2006 heeft de soort zich langzaam maar zeker uitgebreid. Daarbij bleef de soort zich echter concentreren rond een paar 'bolwerken', de Wylerberg, de St. Jansberg en rond het Geldernsch Nierskanaal bij de Hamert. De meest voor de hand liggende gebieden leken daarmee wel bezet, waarbij het bijna zonder uitzondering gaat om uitgestrekte, oude, vochtige loofbossen. De Zeldersche Driessen en Elsendorp-Landgoed de Groote Slink zijn sinds twee jaar ook bezet.

Ik was vorig jaar al nieuwsgierig of er echt geen andere plekken waren waar de soort zich al gevestigd had, en die nieuwsgierigheid werd nog groter toen ik dit voorjaar op 15 februari in het Kastanjedal (tussen Beek en Berg en Dal) een baltsend paartje Middelste Bonte Spechten zag tijdens een eerste verkenning van mijn nieuwe BMP-plotje. Vier dagen later zag ik een foeragerend mannetje op de Boterberg, een kleine kilometer verder westwaarts richting Nijmegen. Beide plekken liggen op behoorlijke afstand van het bolwerk Wylerberg en zijn meer te kenmerken als gemengd bos met plukjes oude eiken en ook stukken met oude acacia's. Duidelijk verschillend van de oude loofbossen op de Wylerberg. Aangespoord door deze waarnemingen heb ik het afgelopen voorjaar in de maanden februari-april verschillende bosgebieden in het werkgebied bezocht op zoek naar Middelste Bonte Spechten. Daarbij heb ik ook bewust geïsoleerde bossen bezocht en gemengde bossen met her en der oude eiken. Daarbij heb ik gebruik gemaakt van geluid om roepen uit te lokken.

Uiteindelijk leverde dit nog drie territoria Middelste Bonte Spechten op. De grootste verrassing was wel een roepend mannetje Middelste Bonte Specht op 26 februari op Landgoed Kasteel Loenen, een oud landgoedbos in de Betuwe. Verder nog een territorium in het Kerstendal in de Water Meerwijk (waarneming roepend mannetje 24 maart) en een in het zuidoostelijk deel van de Duivelsberg, bij het meertje van de Heksendans op de grens met Duitsland (waarneming 24 maart). Waarnemingen van Jouke van der Zee en Wouter Helmer in de periode maart-april rond het Bijbels Openluchtmuseum maakten duidelijk dat ook daar een territoriale Middelste Bonte Specht zat. Ook de (oostelijke) Groenlanden bleken voor het eerst bezet te zijn. Tot slot zag Ruud Foppen op 17 juni een oudervogel met jong iets west van het Keteldal bij de Holleweg. Mogelijk was deze afkomstig uit het Kastanjedal, maar wellicht betrof het een over het hoofd gezien territorium. Al met al een forse toename van Middelste Bonte Spechten in ons werkgebied.

Het totaal aantal territoria is een beetje lastig vast te stellen aan de hand van losse waarnemingen. Maar ik doe toch een poging. Op de St. Jansberg was sprake van waarschijnlijk twee, mogelijk drie territoria. Rond de Wylerberg zaten waarschijnlijk drie territoria, en langs het Geldernsch Nierskanaal mogelijk twee. Opgeteld bij de hierboven beschreven territoria komt een grove schatting uit op zo'n 15-16 territoria binnen ons werkgebied. En de soort zal zich de komende jaren vast nog uitbreiden, niet alleen in aantal maar ook ruimtelijk. Goede

kanshebbers voor komend jaar zijn het Oosterhoutsebos en Landgoed Heerlijkheid Horssen in het westelijke puntje van ons werkgebied, beide fraaie landgoedbossen met veel oude eiken, en de Hatertse Broek/Vogelenzang, een oud eikenbos aan de westrand van Nijmegen.

Het mooist zou zijn als we als vogelwerkgroep komend jaar systematisch potentieel geschikte bossen kunnen onderzoeken op Middelste Bonte Spechten. Begin 2013 zal ik daarvoor een overzichtje met min of meer kansrijke gebieden op onze website plaatsen. Door te gaan tellen in duidelijk begrensde telgebiedjes zal het ook mogelijk zijn een betere aantalschatting te maken. Hopelijk hebben meer mensen zin om ook in de wat minder voor de hand liggende bossen gericht op zoek te gaan naar Middelste Bonte Spechten. Afgelopen (na)zomer heb ik zelf al weer op een paar nieuwe plekken roepende Middelste Bonte Spechten gehoord (omgeving Refter en Kwakkenberg), dus ik ben heel optimistisch over het vinden van nieuwe territoria van deze fraaie spechtensoort in ons werkgebied.

Overzicht van waarnemingen en van Middelste Bonte Specht in het werkgebied van de VWG Rijk van Nijmegen e.o.

Gierzwaluwhuisvesting Nijmegen en omstreken

Wilfried W. de Jong (wwwdejong@hotmail.com) en Jochem Kühnen (gierzwaluw@vogelwerkgroepnijmegen.nl)

Nestgelegenheid voor Gierzwaluwen is een punt van zorg. Behoud van natuurlijke nestplaatsen en verschaffen van ‘vervangende woonruimte’ vergt voortdurende inspanning. Een gierzwaluwkolonie in vijftien nestkasten aan de Groesbeekseweg laat zien wat particulieren kunnen bijdragen.

Het lijkt redelijk te gaan met de Gierzwaluw. Bij de MUS-tellingen staat hij in 2012 op plaats vijf van meest waargenomen soorten. En volgens SOVON Nieuws (maart 2012) laat de Gierzwaluw na vijf jaar MUS-tellingen een lichte toename zien, hoewel deze trend “vooral nog beperkte zeggingskracht” heeft. Ook in Nijmegen e.o. is de Gierzwaluw van mei tot eind juli alom aanwezig. Toch vraag je je af hoe lang dat nog kan duren gezien de voortdurende aanslagen op hun natuurlijke nestgelegenheid.

Dankzij het speurwerk van verschillende geïnteresseerden kennen we zo’n 350 nestplaatsen in en rond Nijmegen (zie de verspreidingskaart op <http://goo.gl/maps/qAz71>). Veel zitten er verspreid, vaak een paar bij elkaar, in centrum, oost, Hazenkamp, Wolfskuil en andere oudere wijken. Ze benutten daar de bekende plaatsen achter gevel- en eindnokpannen, bij dakkapellen, in goot- en dakbetimmeringen, bij regenpijpen en achter kapotte ventilatieroosters. Flink kolonies aan monumentale gebouwen kennen we in Nijmegen e.o. helaas niet meer. Wel zit er een tiental in het pagodedak van het Bisschop Hamerhuis en een tiental onder het dak van de oude protestantse kerk in Groesbeek. De grootste concentraties nestplaatsen zitten in sommige jaren-70 wijken. Met name in de Voorstenkamp (Lindenholt), waar 63 nestplaatsen geteld zijn, haast huis aan huis, in te vliegen onder de goot. Ook in Malden-oost zijn 58 nestplaatsen geteld onder de pannen in rijtjeshuizen uit die tijd.

Het verlies van nestgelegenheid door dak- en gevelonderhoud gaat gestaag door. Een grote bedreiging vormt de afbraak van hele straten, zoals recent in het gierzwaluwrijke Waterkwartier en Willemskwartier. Ook groot onderhoud en renovaties door woningcorporaties kunnen makkelijk tot het verdwijnen van hele kolonies leiden. Deze corporaties zijn indien gevraagd vaak wel bereid om bij onderhoud rekening te houden met de Gierzwaluwen, maar in de praktijk gaat het vaak mis. Ter compensatie van verloren nestplaatsen worden ook wel nestkasten en –stenen geplaatst, zoals in Willems- en Waterkwartier, maar bij lange na niet voldoende. Daar komt nog bij dat Gierzwaluwen vaak bijzonder matig gebruik maken van deze vervangende nestgelegenheid. Landelijke schattingen komen tot een bezetting van 8-10% van de kunstmatige nestplaatsen (Gierzwaluwbulletin, mei 2012). Dit wordt vooral veroorzaakt doordat de geboden alternatieven niet voldoende lijken op de nestplaatsen die verloren zijn gegaan. In Oostvoorne is bijv. wel een geval bekend waarbij in het eerste jaar al 80% van de strategisch geplaatste nestkasten bezet werd.

De tot nu toe gevonden 235 nestplaatsen in Nijmegen duiden op een broedpopulatie die nog minstens enkele malen groter is. Ook het gegeven dat bij de Dierenambulance jaarlijks tussen

de 20 en 50 Gierzwaluwen binnenkomen uit Nijmegen, wat uiteraard maar een fractie is van de aanwezige aantallen, is daarmee in overeenstemming. Van de mogelijk wel 500 tot 1000 paar Gierzwaluwen in Nijmegen broedt tot nog toe maar een paar procent in kunstmatige nestgelegenheid. Recent door Jochem bewerkstelligde nestplaatsen zijn zeer succesvol gebleken (Hessenberg, Ziekerstraat). Maar oudere voorzieningen blijven na jaren nog onbezet. Zoals de gierzwaluwstenen in appartementgebouwen aan de Biezendwarsstraat (40 stenen), Kanunnik Mijllinckstraat (Brakkenstein, 20 stenen) en Diederik van Lentlaan (Lent, 20 stenen) en gierzwaluwpannen op het Bisschop Hamerhuis (32 pannen), de Krayenhoffkazerne (18 pannen) en in Hengstdal (40 pannen). Als we er van uit gaan dat a) hedendaagse nieuwbouw geen enkele nieuwe 'natuurlijke' nestgelegenheid meer biedt aan de gierzwaluwen, b) langzaam maar zeker de nog bestaande natuurlijke nestplaatsen verdwijnen door afbraak, renovatie en onderhoud, en c) Gierzwaluwen een ruime overmaat aan nestplaatsen geboden moet worden, dan zouden er in Nijmegen nog duizenden kunstmatige nestgelegenheden moeten worden aangebracht.

We mogen hopen dat de eerstkomende decennia de Gierzwaluwen bij verlies van hun vaste nestplaats toch ook nog vervangende natuurlijke nestelplekken weten te vinden, die voorlopig nog wel in veel wijken beschikbaar blijven. Maar dat vergt wel de nodige flexibiliteit in nestplaatskeuze, een eigenschap waar ze niet bekend om staan. Gelukkig kunnen Gierzwaluwen wel vijftien jaar oud worden en hebben ze de tijd voor hun verloren vaste nestplaatsen in volgende jaren nieuwe te vinden.

Gelukkig kan ook met simpele middelen nestgelegenheid geboden worden. Het maken van kleine openingen onder in gootbetimmeringen kan succesvol zijn, zoals in de Ziekerstraat is gebleken. Bij o.a. de thuislozenopvang (Oranjesingel) en Villa Karel (Graafseweg) zijn dit jaar ook dergelijke gaten aangebracht. En met het ophangen van gierzwaluwnestkasten kan iedereen met een geschikte woning bijdragen aan het verminderen van de woningnood. De volgers van de Mourik-mailcirkel hebben kunnen meebeleven hoe Jochem binnen vier jaar twee kasten aan z'n huis in Beek bewoond kreeg. Ook succesvol is de gierzwaluwkolonie van Henk Klaassen in Groesbeek, dit jaar landelijk bekend geworden door de Gierzwaluwen die daar van geolocators werden voorzien. Vijftien jaar geleden hing hij de eerste van in totaal vijftien kasten op na het verdwijnen van nestgelegenheid door afbraak van een naburige garage. Het jaar daarop werden ze al bewoond, de laatste jaren meestal een stuk of acht paar, met een maximum van tien. Dit jaar kwamen de Gierzwaluwen laat terug en was het ook verder een rampjaar, met veel gevechten in de kasten, waardoor er maar twee paar tot broeden kwamen.

Waarschijnlijk de meest succesvolle particuliere gierzwaluwkolonie van Nijmegen bevindt zich achter twee panden aan de Groesbeekseweg. Van de vijftien kasten die daar nu hangen waren er afgelopen seizoen maar liefst dertien bezet (zie foto). Toen de bewoner daar in 1983 kwam wonen was er een natuurlijk nest in een spleet bij een raam. Tot zijn spijt werd dat na enige jaren niet meer bewoond en heeft hij zelf een kast gemaakt die onbezet bleef. In 1999 kocht hij drie verschillende types kasten, waarvan na 2-3 jaar alleen het type "Roosendaal" werd bezet. Sindsdien heeft hij geleidelijk meer van dit type bijgeplaatst die steeds vlot bezet raakten. Eén keer zijn er zelfs twee broedsels groot gebracht in een kast zodat de laatste

jongen pas in augustus uitvlogen. Op mooie zomerdagen is het vooral 's ochtends en tegen de avondschemering een spektakel bij deze kolonie. Goede kans dat de Gierzwaluwen die je zomers boven de Groesbeekseweg ziet jagen, bij de kruising met de Heijendaalseweg, hun thuis in deze kolonie hebben.

Gierzwaluwnestkasten, Nijmegen, 14 juni 2012.

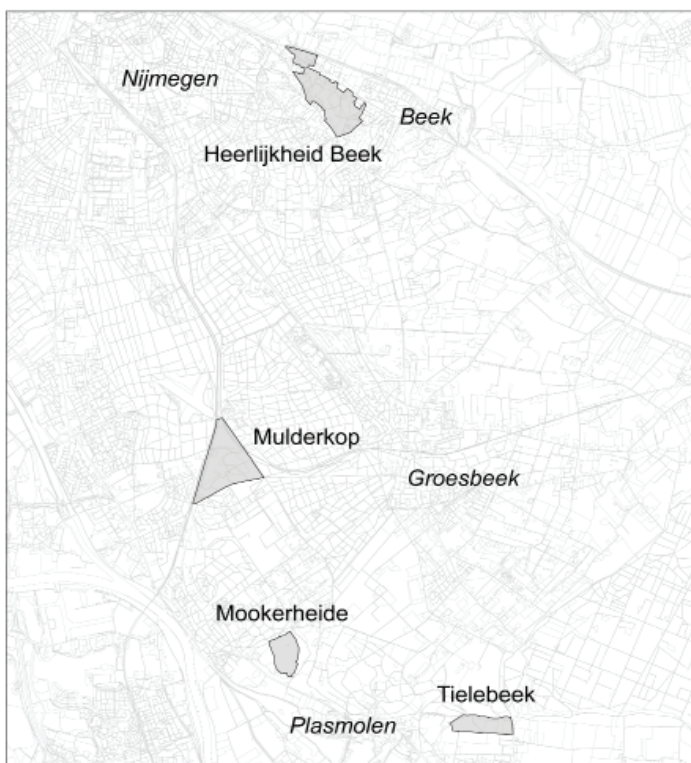
Foto: Wilfried de Jong

Voor diegenen die ook graag aan Gierzwaluwen broedgelegenheid willen bieden zijn er op internet veel instructies te vinden. Er zijn kant-en-klare nestkasten van hout en houtbeton te koop (o.a. bij Stichting GAST in Nijmegen) en er zijn diverse bouwtekeningen voor zelf te bouwen kasten te vinden. Wel kan het, zoals uit bovenstaand verhaal blijkt, zinvol zijn na te gaan welk soort voorziening de grootste kans op succes heeft. Kijk hiervoor vooral naar hoe er in de directe omgeving wordt genesteld. Een voorziening die de bekende situatie zo veel mogelijk benadert is voor de lokale Gierzwaluwen herkenbaar. Evengoed kan het soms jaren duren voor Gierzwaluwen een geboden voorziening benutten, zelfs als er gebruik wordt gemaakt van geluiden om woningzoekenden te attenderen op vrijstaande woonruimte. Voor advies is Jochem Kühnen ook te benaderen (024-6635719, gierzwaluw@vogelwerkgroepnijmegen.nl).

Overzicht van enkele broedvogelinventarisaties in het werkgebied van de VWG Rijk van Nijmegen e.o.

Peter Eekelder (petereekelder@gmail.com), Fred Hustings & Chris van Turnhout

Al jaren wordt binnen het werkgebied van onze VWG de Gelderse Poort op broedvogels onderzocht door een groep enthousiaste tellers. Daarbuiten worden echter niet zo heel veel structureel broedvogelinventarisaties uitgevoerd. En dat is best jammer, want buiten de Gelderse Poort liggen nog veel interessante natuurgebieden die het verdienen om goed geteld te worden. Met zijn drieën hebben we (Peter Eekelder, Fred Hustings en Chris van Turnhout) daarom afgelopen voorjaar een viertal gebieden geïnventariseerd op broedvogels. Het ging hierbij om twee nieuwe proefvlakken (de Heerlijkheid Beek en de Mulderskop) en twee al bestaande proefvlakken die voorheen door de provincie Limburg werden onderzocht (de Mookerheide en de Tielebeek). In alle vier de proefvlakken zijn alleen de bijzondere soorten aangevuld met enkele algemenere soorten onderzocht. De Heerlijkheid Beek werd zes maal en de andere drie proefvlakken vijf maal in de vroege ochtend bezocht. Alle proefvlakken werden eenmaal in de avondschemer bezocht. Hieronder volgt per gebied een kort overzicht van enkele leuke of karakteristieke soorten.

Heerlijkheid Beek (68,5 ha)

Het nieuwe proefvlak Heerlijkheid Beek omvat het hele natuurgebied de Heerlijkheid Beek van het Geldersch Landschap aangevuld met het terrein rondom de Havo de Notre Dame in Ubbergen. De Heerlijkheid Beek bestaat uit gemengd bos en enkele graslandpercelen op de stuwwal bij Beek-Ubbergen. Her en der zijn stukken oud loofbos bestaande uit eik,

beuk en acacia te vinden. Rondom de Havo de Notre Dame is afgelopen winter gestart met natuurontwikkeling. In het Kastanjedal en aan de voet van de Refter bevindt zich bronnenbos. Kortom, een mooi afwisselend gebied dat door de recente natuurontwikkeling in de toekomst een spannende ontwikkeling kan laten zien. Zoals te verwachten voeren bosvogels de boventoon in dit proefvlak. Maar met name in het deel met natuurontwikkeling liggen kansen voor moerasvogels. In totaal zijn 28 soorten vastgesteld (exclusief de algemene soorten die niet zijn meegeteld). Bij een aantal soorten worden aantallen vergeleken met die van het proefvlak de Wylerberg (50 ha).

Grauwe gans	4	Kl. Bonte Specht	2	Kuifmees	6	Bosuil	2
Sperwer	1	G. Roodstaart	1	Zwarte Mees		Goudhaan	17
Buizerd	2	Grote Lijster	2	Boomklever	21	Putter	2
Waterhoen	2	Kleine Karekiet	1	Boomkruiper	31	Holenduif	6
Koekoek	1	Grasmus	1	Groenling	3	Gaai	3
Groene specht	2	Vuurgoudhaan	12	Appelvink	9	Braamsluiper	3
Grote Bonte Specht	17	Gr. Vliegenvanger	8	Mid. B. Specht	1	Glanskop	15

Tabel 1 - Resultaten Heerlijkheid Beek

Hieronder worden een aantal leuke of opvallende soorten beschreven.

Grauwe Gans, N=4

Rondom de Notre Dame zijn vier territoria van Grauwe Ganzen vastgesteld. Voorgaande jaren zijn al vaker broedpogingen vastgesteld langs de bronvijver van de Refter. Dit jaar lijkt de soort een nieuwe kansen te hebben gekregen door de recente natuurontwikkeling, niet alleen gecreëerd door de mens maar ook door bevers. Deze laatste hebben in het najaar van 2011 een bosje binnen het proefvlak onder water gezet door de bouw van een drietal kleine dammen. Hierdoor is een fraai moerasbosje ontstaan, ideaal voor Grauwe Ganzen. Uiteindelijk zijn er geen jongen grootgebracht. Een gevonden nest is al in een vroeg stadium gepredeerd.

Sperwer, N=1

Er is slechts een sperwerterritorium gevonden. Een nest werd gevonden in de aanbouwfase op een vrij bijzondere plek. Het bevond zich in een kardinaalsmuts aan de rand van het door de bever gecreëerde moerasbos. Twee eieren zijn gelegd, maar het nest is na korte tijd al verlaten.

Bosuil, N=2

Op twee plekken zijn roepende Bosuilen waargenomen. Later in het seizoen werd precies halverwege de locaties waar roepende Bosuilen zijn gehoord een aantal keren een viertal jonge Bosuilen gezien. De jonge Bosuilen werden soms rustend op de grond gezien.

Koekoek, N=1

De Koekoek is een onregelmatige broedvogel in de omgeving van de Notre Dame. In eerste instantie leek het te gaan uitbreiding van een territorium in het nabijgelegen Zwanenbroekje. Dit bleek toch niet het geval te zijn door uitsluitende waarnemingen. Ik heb niet kunnen achterhalen welke de waardvogels van deze Koekoek zijn. Heggenmus is wellicht het meest voor de hand liggend.

Middelste Bonte Specht, N=1

Al tijdens de eerste verkenning van het proefvlak werd een baltsend paartje Middelste Bonte Spechten waargenomen in het Kastanjedal, een mooi stukje bronnenbos binnen de Heerlijkheid Beek. Een gedroomde, maar nog niet meteen verwachte soort in het kersverse proefvlak. Een paar dagen later werd elders in het proefvlak een foeragerend mannetje gezien. In het voorjaar zijn nog verschillende waarnemingen gedaan, maar er is nooit een nest gevonden op jongen gezien. Ruud Foppen zag op 17 juni een oudervogel met jong iets west van het Keteldal bij de Holleweg. Onduidelijk is of deze afkomstig waren uit de Heerlijkheid Beek of elders. Na afloop van het broedseizoen zijn op twee plekken in de omgeving van de Rafter en bij Hotel Valmonte waarnemingen gedaan. Wellicht een voorbode van nieuwe territoria?

Kleine Bonte Specht, N=2

Deze kleine specht is een schaarse soort in de Heerlijkheid Beek. In vergelijking met de aantallen op de Wylerberg (N=5 in 2012) vallen de schamele twee territoria nogal tegen. Wellicht is de soort een beetje onderteld, omdat tijdens de voor deze soort belangrijkste bezoekeronde het weer verre van ideaal was. Maar waarschijnlijk is de Heerlijkheid Beek gewoon minder geschikt.

Gekraagde Roodstaart, N=1

De Gekraagde Roodstaart is een (zeer) schaarse soort op de stuwwal (N=0 op de Wylerberg). In de Heerlijkheid Beek zat tijdens twee bezoeken een zingend mannetje in de bosrand met grove den.

Kleine karekiet, N=1

Een zingende Kleine Karekiet werd gehoord bij de Notre Dame. Niet meteen een soort die verwacht werd in dit proefvlak. Er staan slechts enkele plukjes riet, maar wellicht neemt dit in de loop der jaren nog toe. Als de bever zijn werk doet en het door hem gecreëerde moerasbos gaandeweg de jaren ontbost wordt (nu al vallen verschillende bomen spontaan om of sterven af) krijgt rietvorming wellicht meer kans en ontstaat een meer geschikt biotoop voor moerasvogels.

Vuurgoudhaan, N=12

Een grote verrassing binnen de Heerlijkheid Beek. Vooraf was wel aangenomen dat de soort er zou zitten, maar niet in zulke aantallen. De meeste territoria bevonden zich in plukjes sparrenbos verspreid over de Heerlijkheid Beek. Twee territoria bevonden zich in loofbos met

veel klimop, een fenomeen dat vooral in Zuid-Limburg voorkomt. De aantallen zijn fors hoger in vergelijking met de Wylerberg (N=1 in 2012), waar dan ook beduidend minder sparrenbosjes te vinden zijn.

Het Goudhaantje was met 17 territoria een stukje talrijker en kwam overal voor waar naaldbomen staan. Op de Wylerberg is deze soort eveneens een stuk minder talrijk (N=4 in 2012). De Wylerberg bestaat dan ook overwegend uit loofbos.

Grauwe Vliegenvanger, N=8

De Grauwe Vliegenvanger is een lastig te tellen soort. Typisch een soort waarvan er bij broedvogelinventarisatie meer blijken te zitten dan je als toevallige passant/vogelaar waarneemt. De zang sneeuwt makkelijk onder in het zanggeweld van de andere soorten en later in het seizoen moet je op je hoede zijn voor uitgevlogen jongen van verschillende soorten (Roodborst, Merel, Winterkoning) wiens roep op die van de Grauwe Vliegenvanger lijkt. Uiteindelijk zijn 8 territoria van de Grauwe Vliegenvanger vastgesteld op de stuwwal. Territoria bevonden zich langs bosranden, open plekken in het bos en langs tuinen.

Verrassend was dat de Bonte Vliegenvanger tegen de verwachting in helemaal niet aanwezig bleek te zijn. In de aangrenzende villawijken op de Kwakkenberg komt de soort wel verspreid voor. Ook op de Wylerberg komt de soort wel voor (N=4 in 2012). Wellicht heeft het ontbreken van de soort op de Heerlijkheid Beek te maken met een gebrek aan nestgelegenheid.

Appelvink, N=9

Vroeg in het seizoen (voor de datumgrenzen) werden groepen Appelvinken gezien op verschillende plekken binnen het proefvlak. Gaandeweg het voorjaar vielen deze groepen uiteen. Verspreid over het gebied zijn uiteindelijk negen territoria vastgesteld, op een enkele plek in semi-kolonies, maar meestal solitair. De soort zit zowel in gemengd- als in loofbos.

Overige soorten

Tijdens het vroege broedseizoen zijn waarnemingen gedaan van zowel IJsvogel als Grote Gele Kwikstaart. Van beide soorten is echter geen territorium vastgesteld. De laatste heeft mogelijk wel gebroed op de aangrenzende waterkerskwekerij. Verwachting is echter wel dat beide soorten zich in het gebied zullen vestigen. De IJsvogel is mogelijk al onregelmatige broedvogel rond de Refter. Afgelopen winter hebben beide soorten rondom de Notre Dame overwinterd. De kwelslootjes zijn de gehele winter opengebleven, en waren met name voor de IJsvogel (max. drie, die hier volop stekelbaarsjes vingen) een laatste toevluchtsoord toen alles in de wijde omgeving al was dichtgevroren. Hiervan profiteerden ook Watersnip, Houtsnip en Waterral die overwinterden rondom de Notre Dame. Een Grote Zilverreiger ontdekte ook al snel de nieuwe plasjes.

Mulderskop (71 ha)

Het proefvlak Mulderskop omvat het hele gebied tussen de spoorlijn Nijmegen-Mook, het voormalige spoortje Nijmegen-Groesbeek en de weg van Molenhoek naar Groesbeek. Vorig jaar is hier aardig wat bos weggehaald in het kader van heideherstel (plan Heiderijk), wat tot

veel commotie onder sommige recreanten leidde. Om te volgen hoe het nu verder gaat, is begonnen met een monitoringplot.

Het gebied bestaat grotendeels uit heide, variërend van gesloten, halfhoge struikheide tot pas geplagde stukken waar de heideplantjes voorzichtig beginnen op te komen. Opslag wordt met tussenpozen verwijderd en is alleen lokaal van betekenis. Intensieve tijdelijke schapenbegrazing (ingerasterde vakken) moet vergrassing tegengaan. Desondanks waren er in 2012 vooral in het middengedeelte sommige plagstroken helemaal vergrast.

Eerdere inventarisaties vonden o.a. in 1999 en 2007 plaats (Vergeer & Kok 2008).

Sperwer	1	Roodborsttapuit	9	Staartmees	3	Heggenmus	2
Houtduif	4	Grote Lijster	1	Glanskop	5	Goudhaan	1
Nachtzwaluw	4	Sprinkhaanzanger	1	Kuifmees	5	Goudvink	2
Zwarte Specht	1	Grasmus	1	Boomklever	2	G. Roodstaart	2
Grote Bonte Specht	3	Tuinfluit	3	Boomkruiper	5	B. Vliegenvanger	1
Boomleeuwerik	6	Zwartkop	15	Gaai	5	Apelvink	2
Boompieper	19	Tjiftjaf	15	Zwarte Kraai	2		
Witte Kwikstaart	1	Fitis	24	Kneu	6		

Tabel 2 - Resultaten Mulderskop

Sperwer, N=1

Al bij het eerste bezoek werd een bewoond nest gevonden in een schraal dennenbosje. Het mislukte vermoedelijk in de vroege jongenfase door predatie.

Nachtzwaluw, N=4

Mogelijk waren er zelfs vijf territoria, maar daarover werd geen uitsluitsel verkregen. Dit is voor dit gebied een normale tot goede stand. De Mulderskop is al jarenlang de beste plek om Nachtzwaluwen te vinden in de directe omgeving van Nijmegen, samen met het aangrenzende Zweefvliegveld Malden (meestal twee paren). Het Korendal, gelegen aan de westkant van de Heumense Schans, is de laatste jaren eveneens in gebruik.

Boomleeuwerik, N=6

Er waren dit jaar duidelijk meer Boomleeuweriken dan vóór het begin van heideherstel (toen hooguit 1-2 paren). De soort profiteert van de combinatie van geplagde grond (gemakkelijk voedsel zoeken), heide (nestplaats) en bomen/struiken (uitkijkplek, zangpost).

Roodborsttapuit, N=9

Ook de Roodborsttapuit doet het momenteel goed (voorheen meestal 3-4 paren). De soort is gebaat bij structuurrijke heide met veel afwisseling (hoge/lage heide, open delen/lichte opslag).

Sprinkhaanzanger, N=1

In halfhoge heide langs het oude spoor naar Groesbeek werd enkele malen een zingende vogel gehoord.

Kneu, N=6

Kneuen zijn lastig te inventariseren door het optreden van zingende doortrekkers, het ontbreken van duidelijk territoriaal gedrag (semi-koloniebroeder!) en voedselvluchten over vele honderden meters. Desondanks is het wel duidelijk dat er Kneuen nestelden in opslag aan de randen van de heide (en wie weet wel een enkele doorgeschoten heidestruik), een beeld dat op grootschalige, uniforme heidevelden ontbreekt.

Overige soorten

Op 11 april zag ik (FH) mijn vroegste Gierzwaluw ooit (gerekend vanaf 1968) boven de Mulderskop, minutenlang foeragerend. Andere leuke waarnemingen waren die van een man resp. vrouw Beflijster (13 resp. 27 april). Een in sparrenbos zacht zingende, zich wat verdacht gedragende Keep (13 april) kon later niet teruggevonden worden. Hetzelfde geldt voor een solitaire late Sijs op 27 april.

Mookerheide (24 ha)

De Mookerheide is een reliëfrijk heidegebied op de westflank van de Nijmeegse stuwwal, met fraai uitzicht op het Maasdal. Het gebied wordt doorsneden door enkele droogdalen en kent gradiënten van kleine, vrijwel onbegroeide zandige plekken naar grazige vegetaties en lage tot middelhoge struikheide. Opslag is mondjesmaat aanwezig langs enkele randen. Door een tweetal heidebranden in de afgelopen tien jaren trad ernstige vergrassing op in een strook dwars over de heide.

Het gebied is ook in 2010 gekarteerd (Hustings 2011, zie ook aldaar voor enkele oudere inventarisaties) en daarvoor vrijwel jaarlijks vanaf 1998 door Provincie Limburg.

Ransuil	1	Sprinkhaanzanger	1	Boomkruiper	1	Roodborsttappuit	15
Nachtzwaluw	1	Fitis	8	Zwarte Kraai	1	Staartmees	1
Boomleeuwerik	7	Gr. Vliegenvanger	1	Kneu	8	Grote Lijster	1
Boompieper	17	B. Vliegenvanger	1	Geelgors	1	Boomklever	1

Tabel 3 - Resultaten Mookerheide

Ransuil, N=1

Bedelende jongen aan de rand van de heide waren vermoedelijk afkomstig uit de bosrand, al kan een broedgeval op een oud kraaiennest in een solitaire den op de heide niet worden uitgesloten. Ook in 2010 werden jongen gehoord.

Nachtzwaluw, N=1

De Mookerheide lijkt langzamerhand een nieuwe vaste plek te worden voor deze soort. De Nachtzwaluw werd er gehoord in 2009, ontbrak in 2010 maar stond in 2012 weer op het

tableau (2011 onbekend). Deze vestiging komt na tenminste twee decennia van afwezigheid.

Boomleeuwerik, N=7

Duidelijk meer dan bij de kartering in 2010 (3 territoria) en vanaf 1998 (1-4). De reden voor deze opleving is onduidelijk, aangezien het terrein de laatste jaren amper veranderde.

Boompieper, N=17

Eveneens een relatief goede stand, vergeleken met 2010 (11 territoria) en de gegevens van Provincie Limburg (6-14).

Roodborsttapuit, N=15

De soort ontbrak op de Mookerheide in 1986 en nam vanaf 1998 langzaam toe (2-7 paren). Het in 2012 gevonden aantal is ruim het dubbele van het eerdere maximum. Dit kan te maken hebben met methodologische problemen, maar reflecteert ook de opwaartse trend die deze soort doormaakt.

Sprinkhaanzanger, N=1

Een territorium is gebaseerd op een enkele zangwaarneming, weliswaar laat in het seizoen (24 mei), maar gevoelsmatig niet helemaal zeker om een doortrekker uit te sluiten. Ook in het verleden werd de Sprinkhaanzanger een enkele keer in het gebied vastgesteld.

Kneu, N=8

Het aantal was moeilijk te bepalen door veelvuldige vliegbewegingen binnen het terrein, maar kwam goed overeen met de kartering in 2010 (7).

Geelgors, N=1

De schaarste is wat raadselachtig, aangezien de soort in vergelijkbare situaties wat zuidelijker in Noord-Limburg (o.a. Bergerheide) wel degelijk acte de présence geeft. In 1986 werden nog vijf territoria geteld, maar in de jaren negentig ging het bergafwaarts (vanaf 1998 jaarlijks 0-1).

Overige soorten

Boomvalk, Torenvalk en Groene Specht maakten van de heide gebruik terwijl de Zwarte Specht af en toe te horen was vanuit de aangrenzende bossen. Van de Veldleeuwerik werden tot midden jaren negentig 5-6 paren geteld, maar na de eeuwwisseling werd het een onregelmatige broedvogel, die in recente jaren steeds ontbrak. Hetzelfde verhaal gaat op voor de Graspieper, waarvan meestal 2-3 paren aanwezig waren, maar die na 2008 niet meer als broedvogel werd vastgesteld.

Tielebeek (25 ha)

Proefvlak Tielebeek ligt aan de westkant van de St Jansberg bij De Diepen, Milsbeek. Het omvat een aantal uit de reguliere productie genomen cultuurgraslanden die worden omgevormd tot semi-natuurlijke graslanden. Het vormt onderdeel van de kwelzone aan de onderrand van het bos, maar kent in tegenstelling tot het aangrenzende deel geen grotere poelen met rietgroei.

Het terrein wordt begraasd met koeien en bestaat deels uit wat zompige graslanden met braamopslag en deels uit dichtere jonge opslag van bomen en struiken. Een bosrand op vrij natte grond (veelal eiken en elzen) maakt deel uit van het gebied. Deze bosrand werd enkele jaren geleden vrij rigoureus gedund.

Wilde Eend	3	Sprinkhaanzanger	2	Staartmees	2	Grote Lijster	1
Fazant	4	Bosrietzanger	8	Glanskop	1	Gr. Vliegenvanger	1
Koekoek	2	Kleine Karekiet	12	Matkop	1	Rietgors	2
Groene Specht	1	Spotvogel	3	Boomklever	1	Roodborsttapuit	5
Gr. Bonte Specht	2	Grasmus	18	Boomkruiper	4	Fitis	10
Kl. Bonte Specht	1	Tuinfluit	8	Putter	4	Geelgors	6
Boompieper	2	Zwartkop	7	Kneu	9		
Heggenmus	1	Tjiftjaf	7	Appelvink	2		

Tabel 4 - Resultaten Tielebeek

Koekoek, N=2

De eerste Koekoek was dit jaar vroeg terug en zat al op 6 april urenlang in de boomtoppen. Uiteindelijk bleken twee mannetjes gebruik te maken van het gebied. De ene vogel leek zich weinig daarbuiten te vertonen (schuimde wel de aangrenzende delen van de kwelzone af), de ander vloog tot diep in de Koningsvennen. De aanwezigheid van relatief veel Kleine Karekieten, tegenwoordig de meest door Koekoeken geparasiteerde vogelsoort in Nederland, zal een bonus zijn geweest. In 2010 werd het gebedel van een jonge Koekoek gehoord uit een rietkraagje, dit jaar was dat niet het geval.

Roodborsttapuit, N=5

Sinds de omzetting van het grasland in wat natuurlijker habitat worden er jaarlijks 3-5 territoria vastgesteld. Eind jaren negentig is er een gekleurringde, uit de Ooij afkomstige vogel afgelezen.

Kleine Karekiet, N=12

Alle Kleine Karekieten zitten langs een met riet begroeide sloot. In de aangrenzende plasjes van de kwelzone, net buiten het plot, zal een vergelijkbaar aantal huizen. Provincie Limburg telde in recente jaren 8-14 territoria.

Spotvogel, N=3

Lijkt zich te vestigen in het gebied, vermoedelijk omdat er meer opslag komt. Provincie Limburg stelde de soort nooit vast, maar in 2010 (1) en 2012 (3) was hij wel aanwezig.

Grasmus, N=18

Hoewel het lang niet zo'n goed grasmussenjaar was als een jaar eerder, vormt het aantal van 18 territoria tot nu toe het hoogste in de reeks. Tot nu toe werden er jaarlijks 9-12 geteld.

Putter, N=4

Na het Rivierengebied is de Putter ook andere delen van het werkgebied gaan bezetten. In de Kop van Limburg, waar deze soort tot de eeuwwisseling in de broedtijd schaars was, is hij nu op allerlei plekken te vinden. Provincie Limburg telde jaarlijks 0-3 territoria vanaf 1998, dit jaar waren het er vier.

Kneu, N=9

De opslag van bramen en jonge bomen verschaft Kneuen nestgelegenheid, terwijl voedsel vooral buiten het plot gezocht wordt. De aantallen lijken langzaam toe te nemen.

Geelgors, N=6

Vanaf 1998 werden jaarlijks 4-10 territoria vastgesteld zonder duidelijke trend. Het in 2012 gevonden aantal van zes territoria past goed in deze reeks.

Overige soorten

Sperwer en Kleine Bonte Specht werden door Provincie Limburg wel eens aangetroffen binnen het plot, maar verdwenen vermoedelijk door de dunningswerkzaamheden. Net buiten het plot nestelt sinds enkele jaren een Middelste Bonte Specht, zo ook in 2012. De vogel was soms vanuit het plot te horen. Ook de IJsvogel was wederom present; er werden voedselvluchten gezien vanaf de kwelzone (aangrenzende deel met plasjes) richting de Drie Meertjes, een bekende broedplaats. In hetzelfde deel van de kwelzone broedde dit jaar ook een Waterral; op 11 mei werd een oude vogel met piepende kuikens gehoord. Aan de westkant zaten op 18 juni 3 jonge Ransuilen te roepen in tuinen. Ook verschillende niet-broedvogels zijn het vermelden waard, waaronder een Klapekster op 6 april.

Tot slot

Hopelijk blijkt uit het voorgaande dat er ook buiten de Gelderse Poort tal van gebieden liggen die het waard zijn om op broedvogels onderzocht te worden. Met enkele ochtenden veldwerk kun je al een goed beeld krijgen van de vogelbevolking, voor zover het de wat schaarsere soorten betreft. Leuk en inspirerend veldwerk! Een groot deel van de administratie wordt je uit handen genomen door gebruik te maken van het computerprogramma Autocluster. Dat heeft bovendien als voordeel dat de interpretatie van de telresultaten op een uniforme manier plaatsvindt, zodat de resultaten goed vergelijkbaar zijn met inventarisaties elders. Wie enthousiast is geworden en zin heeft om zelf een plotje te gaan onderzoeken maar nog wat vragen heeft, kan gerust bij de auteurs aankloppen voor meer informatie. Met dank aan de terreinbeherende instanties voor de toestemming tot het betreden van de gebieden.

Literatuur

Hustings F. 2010. Broedvogels van Mookerheide en Sint-Jansberg in 2010, met een hoofdstuk over dagvlinders, libellen en sprinkhanen. SOVON-inventarisatierapport 2010/32, Nijmegen.
Vergeer J.W. & Kok J. 2008. Broedvogels van Groesbeek-Butin 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/07, Beek-Ubbergen.

Waarnemingen 1 juni - 31 oktober 2012

Peter Hoppenbrouwers, peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Jullie zijn gewend dat Menno Hornman deze rubriek voor zijn rekening neemt. Deze keer kwam hij er niet aan toe en mocht ik maar 43.959 vogelwaarnemingen doorspitten om tot dit verslag te komen.

ZWANEN TOT FUTEN

Om met de zwanen af te trappen, de Kraaijenbergse plassen worden door de lokale vogelaars goed in de gaten gehouden. Op 24 augustus waren daar maar liefst 57 **Knobbelzwanen** te zien op plas 4. En het (m.i. te vroege) wintergevoel werd al wat sterker op 29 september toen er op de Oude Waal bij Nijmegen al een groep van 104 **Kolganzen** dobberde. De kolgansaantallen namen in de weken erna zeer sterk toe, we kunnen zo weer velden vol met ganzen gaan tellen! Om een **Dwerggans**, al dan niet escape, te zien in de zomer konden we terecht langs de Maas. Namelijk bij de Liendense waard, omgeving Katwijk bij Grave, Kraaijenbergse Plassen, Beugen en de Hamert. Op een overzomerend exemplaar na op de Kraaijenbergse Plassen nummer 7 werden de eerste twee **Toendrarietganzen** op 29 september tussen de kolganzen op de Oude Waal waargenomen. Op 4 oktober werd er al een **Kleine Rietgans** gemeld bij de Kleine Vilt. **Casarca's** zijn aardig verspreid te zien in het vwg-werkgebied. De hoogste aantallen, 20 exemplaren, werden op 12 juni bij Nationaal park Maasduinen gezien. Een late waarneming van een **Zomertaling** werd op 29 september gedaan in de Millingerwaard. Een vrouwtje **Krooneend** was van 22-25 september te zien op de grote plas in de Millingerwaard. Het eerder genoemde mannetje **Eider** in het vorige waarnemingenoverzicht heeft nog tot 7 juli vakantie gevierd in de omgeving van de Bisonbaai. Hierna vond ie het welletjes en werd ie niet meer gezien. De eerste **Brilduiker** van het najaar zwom alweer op 23 oktober bij het Reindersmeer. Een hele vroege waarneming van een **Grote Zaagbek** op 24 juli bij de Leemput van Milsbeek. Naast **Kwartels** die gevangen werden op de CES-locatie werden er nog laat gehoord, op 16 september bij de Kaliwaal, op 26 september werd er nog eentje gefotografeerd in de wijk Hees - Nijmegen. De **Kwartelkoning** was dit jaar te horen in de Bemmelse polder, Winssen, Oosterhoutse waard en net over de grens bij de oosterburen. 37 **Geoorde Futen** maar liefst op het Reindersmeer op 16 juli. Het Reindersmeer is de beste plek om deze soort te zien, vaak midden op het water.

REIGERS TOT STELTLOPERS

Een vroege melding van een overvliegende en roepende **Kwak** op 30 april over een tentje bij de Plasmolen, gevolgd door een overvliegend exemplaar op 26 juli bij Bommel, op 30 en 31 juli eentje bij de Kraaijenbergse plassen 5. De laatste eerstejaars Kwak was op 4 augustus langs de Kerkdijk/Wercherense straat te zien. De **Purperreiger** was op 1 augustus te zien en later bij de Noordelijke uithoek van ons werkgebied, de Bredelaarse Zeeg. **Zwarte ooievaars** vlogen in de zomermaanden weer in alle windhoeken van het werkgebied, waaronder een geringd exemplaar uit Rotava, Sokolov district, Tsjechië. Die was eerder dit jaar op 3 juli geringd om eind september in de Ooijpolder te belanden. Een Franse **Heilige Ibis**, geringd in Lac

de Grand-Lieu France op 10 juni 2008, was op 18 en 19 juni te zien bij de Hamert. Een andere vogel dook op 8 en 9 september op bij de Oude Waal waar slechts één waarnemer goed oplette, want de ibis zat 'verstopt' tussen de **Lepelaars**. Na drie keer tellen wist de waarnemer het zeker, 86 **Lepelaars** in één groep maar liefst op 16 september bij de Kaliwaal! Helaas maar twee mensen blij te maken op 31 juli en 1 augustus met de waarneming van een **Vale Gier** bij Princepeel en Langenboom! Een **Zeearend** vloog op 10 augustus over Elsendorp, gevolgd door waarnemingen uit de Ooijpolder en Hamert in de maanden september en oktober. De laatste **Visarend** van het seizoen vloog op 19 oktober over de trektelpost op het zweefvliegveld bij Malden. De **Rode Wouw** trok met de najaarstrek mooi verdeeld over Nijmegen en omgeving met één uitschieter op 18 oktober boven (uiteraard wéér) de Hamert. Op deze dag trokken er maar liefst 19 exemplaren over de trektelpost. Zijn zwarte familielid, de **Zwarte Wouw**, is dit jaar veel minder waargenomen. In de maanden juni - augustus werd slechts een enkel exemplaar op verschillende plaatsen waargenomen. Op 10 september nog een melding van een overvliegend mannetje **Steppiekiekendief** ter hoogte van de Graafseweg net als je je kinderen naar school brengt, met het onderschrift, hoe vaak heb je een kijker bij je als je de jongens naar school brengt...? Maar een schetsblokje wel... J Bij de volgende soort had de waarnemer gelukkig een fototoestel bij zich. Aanvankelijk gedetermineerd als een onzekere Slechtvalk werd de waarneming twee weken later ontmaskerd als een juveniele/eerstejaars **Roodpootvalk** op 15 oktober in de Bemmelse polder. Eind oktober was het voornamelijk raak boven de Hamert met **Kraanvogels** die weer naar het zuiden trokken. Slechts een paar waarnemingen van overvliegende exemplaren boven de stad Nijmegen. Een broedgeval van de **Steltkluit** op de Hamert die een drietal jongen kregen. Voor leuke steltlopersoorten moest men ook bij de Hamert en omgeving zijn. Zoals de **Zilverplevier**, **Morinelplevier**, **Kanoet** en overtrekkende **Goudplevieren**. De laatst genoemde soort vloog op 29 september met 13 exemplaren over de trektelpost Maldens Vlak. Twee meldingen van **Steenlopers** bij de Hamert en de Liendense waard bij Batenburg op dezelfde dag, namelijk 20 augustus. Eveneens bij de Hamert en de Liendense waard trok de **Krombekstrandloper** (tot 8 exemplaren) en **Kleine Strandloper** in augustus en september door ons gebied. Op 9 augustus werd een **Poelruiter** gezien bij de Oude Waal foeragerend tussen zeven **Groenpootruiters**. Van 3 tot en met 18 september was er een juveniele **Rosse Grutto** aanwezig bij de Kraaienbergse Plassen nummer 5, een leuke binnenlandwaarneming! Vanaf half juli tot en met half september was het weer tijd voor overvliegende **Regenwulpen** die hun kenmerkende roep van "biebiebiebie" lieten horen.

Kwak, Ooijpolder 4 aug. 2012

Foto: Menno Hornman Steppiekiekendief, Nijmegen, 10 sep. 2012 Tek.: J. Helmer

MEEUWEN TOT SPECHTEN

Op 20 augustus vloog er een juveniele **Kleinste Jager** over de trektelpost Maldens Vlak. De jager maakte het aanvankelijk de waarnemer nog lastig qua determinatie, maar de foto's spraken boekdelen! De **Zwartkopmeeuw** was in de maanden juli en september aanwezig. Dit betrof zowel adulte als eerstejaars exemplaren. Hiervan werden ook geringde exemplaren gezien die in Duitsland waren geringd. Eén gelukkige waarnemer op 28 augustus die eigenlijk op andere vogelsoorten stond te posten bij de K3-plas in de Erlecomse polder, met zijn woorden, "wilde weggaan, na een uur vruchteloos posten voor een (de) Visarend, hoor ik ineens een rauw geluid dat ik recent nog gehoord had in de Ezumakeeg. Kwam daar nou een **Reuzenster** aangevlogen? Bizar! Heeft zo'n 10 minuten rondgehangen boven de plas, ving een flinke vis (meteen geparasiteerd door twee kokmeeuwen) en vloog langzaam in noordwestelijke richting weg. Menno kwam net te laat ". Twee late meldingen van de **Visdief** in oktober. Op 5 oktober vloog er eentje over een flat in Heseveld-Nijmegen, maar het kon nog later. Op 15 oktober werd de laatste van het jaar gezien bij de Kraaijenbergse Plassen nummer 2. Zo zie je nog tientallen **Zwarte Sterns** vliegen en dan zijn ze plotseling weg. Vaak is dit al eind augustus, maar er is altijd wel een achterblijver. Op 11 september eentje vliegend bij het Grote grindgat van Weurt en op 6 oktober de laatste van het jaar bij de Oude Waal. De **Zomertortel** had onverwachts een ontzettend goed jaar in de Millingerwaard! Maar liefst 20 territoria werden geteld! Twee waarnemingen van de **Velduil** op 16 en 18 oktober bij Beugen en Bommel. Om van het "errrrrrrrrrrr"-ende geluid van de **Nachtzwaluw** te kunnen genieten moest men in de zomermaanden in de schemering lopen in de omgeving van de Mulderskop, Mookerheide, Afferden, Bergerheide en Hamert. Het blijft een heerlijk zomers geluid! De laatste **Gierzwaluw** van het jaar vloog op 17 september bij Vierlingsbeek naar het warme zuiden. De al eerder gemelde **Hop** bij de Hamert leverde een eerste geslaagd broedgeval sinds 1995 op! Volgend jaar hopelijk weer deze fantastische soort als broedvogel! De **Middelste Bonte Specht** liet zich op verschillende plekken zien, nieuw was de soort in de Bruuk. Meer over deze soort is elders in deze Mourik te lezen.

ZWALUWEN TOT KLAUWIJEREN

Aangekomen bij de verschillende soorten zwaluwen, de laatste Oeverzwaluw vloog op 29 september zowel over de trektelpost Maldens Vlak als over de Hamert. De **Boerenzwaluw** wist dat dit overzicht tot en met 31 oktober liep en vloog die dag met z'n drieën over de Natuurplaza waar ze natuurlijk door een Sovonner werden opgemerkt. Een andere Sovonner keek verast naar boven toen hij op 4 november nog een kwetterende **Huiszwaluw** boven zijn hoofd had vliegen. **Duinpiepers** met hun musachtig klinkend roepje vlogen vanaf 18 augustus tot en met 1 oktober over de trektelposten, Haps en bij het Pannerdens kanaal. Een overtrekkende **Roodkeelpieper** boven de telposten Maldens Vlak, Hamert en de CES-lokatie in de Ooijse Graaf op 23, 29 en 30 september. Een andere zeldzame doortrekker, de **Grote Pieper**, vloog ook rond die tijd over de genoemde posten. De laatste doortrekker hiervan was op 23 oktober over de Mulderskop. De eerste **Waterpieper** van het najaar meldde zich op 24 september bij de Kraaijenbergse plassen nummer 8. De laatste **Gele Kwikstaart** van 2012 was op 12 oktober even ter plaatse bij het Gennepershuis. De eerste **Koperwiek** meldde zich op 24 september

roepend boven de Bonenkamp bij Weurt, weldra gevolgd door duizenden soortgenoten in de maand oktober. De eerste **Kramsvogel** was op 4 augustus ter plaatse te zien bij de trektelpost Maldens Vlak. Het hoogste aantal van 13 doortrekkende **Beflijsters** werd, hoe toepasselijk, op 13 oktober bij de Hamert geteld. De CES-lokatie in de Ooijse Graaf deed van zich spreken door de spectaculaire vangsten die daar werden gedaan. Wat te denken van een eerstejaars **Sperwergrasmus** en een **Buidelmees** op 3 september, en een eveneens eerstejaars **Dwerggors** op 18 september.

Dwerggors, Ooijpolder, 18 sep. 2012 Foto: B.Ubels

*Krombekstrandloper,
Liendense waard,
30 aug. 2012
Foto: Frans Rosmalen*

Een **Grote Karekiet** werd op 25 augustus gevangen op de zojuist genoemde CES-lokatie. Een **Siberische Tjiftjaf** werd op 20 oktober ontdekt in Wijchen en later keurig gedocumenteerd met foto's en opgenomen geluid. Vier gelukkige vogelaars op 20 oktober op de telpost Maldens Vlak bij een roepende **Bladkoning!** Op 7 oktober riep en vloog er een **Baardman** uit een maïsveldje pal vlak langs de maas bij de Loonse waard. Succesvolle broedgevallen van de **Grauwe Klauwier** bij Nieuw-Bergen, Gemeenteheide en natuurlijk een paar doortrekkers in de Ooijpolder in maanden augustus en september. De eerste **Klapekster** vloog op 13 oktober over drie vogeltrektellende vwgers bij de trektelpost Maldens Vlak.

VINKEN TOT EXOTEN

Interessante verschillen in trekkende **Vinken** op één dezelfde dag. Op 15 oktober werd er door drie telposten geteld. Slechts 552 vinken vlogen er over bij de telpost Maldens Vlak, langs de Maas bij Gassel werden er maar liefst 25.800 exemplaren geteld en de Hamert deed niet veel onder met 25.040 exemplaren. Op de trektelposten werden ook de meeste **Barmsijzen** en **Europese kanaries** geteld. En ook al tel je niet dan vliegt er eentje roepend over je huis in Molenhoek! De Hamert was op 20 oktober goed voor een **Sneeuwgorz**. Om de **Ijsgors** te zien of te horen roepen had men op de juiste dag bij één van de drie trektelposten, Maldens Vlak, langs de Maas bij Gassel-De Kampen of de Hamert moeten zijn. Tussen 15 september en 20 oktober vloog daar een enkel exemplaar over of was kort ter plaatse. Voor de Ortolaan had men op 9 september in het havengebied van Gennep of de Hamert moeten zijn. Bij Gennep vloog een roepend exemplaar over, bij de Hamert vlogen er twee over. Ten slotte nog enkele ontsnapte/verwilderde soorten. Een **Blauwe Pauw** was op de loop bij Wercheren in de Ooijpolder en bij Beers. Een **Kaapse Casarca** was te zien tussen 21 september en 4 oktober bij de Liendense Waard. Verder meldingen van **Chinese Knobbeltgans**, **Muskuseend**, **Mandarijn-eend**, **Carolinaeend**, **Diamantduif**, **Mexicaanse Roodmus** en een **Rode Kardinaal**.

Activiteitenagenda december 2012 - april 2013

Op onze website www.vogelwerkgroepnijmegen.nl staat de informatie over vertrektijd, -plaats en waar je je moet opgeven.

December 2012

zaterdag 22 Dagexcursie Zeeland o.l.v. Jeroen Veeken

Januari 2013

zaterdag 5 Excursie werkgroeproude o.l.v. Peter Hoppenbrouwers

zondag 20 Ganzenexcursie per bus vanuit Natuurmuseum

zaterdag 26 Dagexcursie Zeeland o.l.v. Jos Oostveen

zondag 27 Ganzenexcursie per bus vanuit Natuurmuseum

Februari 2013

zondag 3 Ganzenexcursie per bus vanuit Natuurmuseum

vrijdag 8 Visueel jaaroverzicht (Harvey van Diek) en Surinamelezing (Paul Gnodde)

zondag 10 Ganzenexcursie per bus vanuit Natuurmuseum

zondag 17 Ganzenexcursie per bus vanuit Natuurmuseum

donderdag 21 Start vogelcursus, zie website

Maart 2013

zaterdag 23 Dagexcursie Biesbosch en Zuid-Holland o.l.v. Jan Hartog

maandag 25 Algemene Ledenvergadering (ALV) in de Natuurplaza aanvang 20:00 en fotolezing Ria Vogels

April 2013

zaterdag 27 Voorjaarsexcursie Zouweboezem bij Ameide o.l.v. Paul Gnodde

Ook voor de ganzenexcursies vanuit het Natuurmuseum is opgave verplicht: 024-3297070 of per e-mail: info@natuurmuseum.nl. Kijk voor meer informatie, kosten en tijdstip op www.natuurmuseum.nl.

Er worden ook diverse excursies georganiseerd door de FF Gelderse Poort, de KNNV en het IVN.